МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету на прикладі Запорізької області»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0724-фк-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньої програми Фінанси і кредит
І.О. Радецька

Керівник к.е.н., доцент Горбунова А.В.
Рецензент д.е.н., професор Зборовська О.М.

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітня програма Фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____А.В. Череп

«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Радецькій Ірині Олексіївні

1. Тема роботи: «Фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету на прикладі Запорізької області»
керівник роботи: Горбунова Анна Володимирівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 25 березня 2025 р. № 440-с.

2. Строк подання студентом роботи: 03 листопада 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: дані звітів про виконання обласного бюджету Запорізької області, цифрової системи управління публічними інвестиціями DREAM, Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність та особливості фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету; фінансової безпеки регіону; дослідити стан фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету у Запорізькій області; капітальні інвестиції у фінансуванні регіонального розвитку;
визначити напрями оптимізації механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 8 рис. та 14 табл.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Горбунова А.В., доцент	16.05.2025 р.	16.05.2025 р.
2	Горбунова А.В., доцент	17.06.2025 р.	17.06.2025 р.
3	Горбунова А.В., доцент	01.08.2025 р.	01.08.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 02 квітня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	02.04.2025 р. – 07.05.2025 р.	виконано
2.	Виконання вступу	08.05.2025 р. – 15.05.2025 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	16.05.2025 р. – 16.06.2025 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	17.06.2025 р. – 31.07.2025 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	01.08.2025 р. – 15.09.2025 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	16.09.2025 р. – 30.09.2025 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	01.10.2025 р. – 02.11.2025 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	03.11.2025 р.	виконано

Студент _____ І.О. Радецька
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А.В. Горбунова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.О. Щебликіна
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 116 с., 8 рис., 14 табл., 77 джерел, 1 додаток

Об’єктом дослідження є процес оптимізації механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку на основі його комплексного аналізу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесу оптимізації механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку з метою підвищення його ефективності.

Метою роботи є аналіз теоретико-методичних та організаційних положень та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Завдання: 1) визначити сутність фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету; 2) провести аналіз фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету; 3) розробити заходи щодо вдосконалення механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Методи досліджень: логічного узагальнення, дедуктивний. фінансово-економічного та статистичного аналізу, порівняння, критичного аналізу.

Одержані результати та їх новизна: 1) розроблено кроки щодо вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії; 2) запропоновано механізм ефективного розподілу фінансових ресурсів; 3) обгрунтовано механізми підсилення напрямів роботи в рамках міжнародного співробітництва.

Практичне значення одержаних результатів. Пропозиції щодо оптимізації механізму фінансування можуть бути використані для підвищення рівня залучення коштів на розвиток регіонів та громад.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ, ФІНАНСУВАННЯ, РОЗВИТОК, ПЛАНУВАННЯ, ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ

SUMMARY

Qualifying work: 116 p., 8 fig., 14 tab., 77 references, 1 annex.

The object of the study is the process of optimizing the financing mechanism for regional and local development based on its comprehensive analysis.

The subject of the study is a set of theoretical principles and applied problems related to the organization of the process of optimizing the financing mechanism for regional and local development in order to increase its efficiency.

The purpose of the work is the analysis of theoretical, methodological and organizational provisions and development of practical recommendations for increasing the efficiency of financing regional and local development.

Tasks: 1) steps have been developed to improve the mechanism for distributing and effectively using funds from the Fund for Eliminating the Consequences of Armed Aggression; 2) a mechanism for effectively distributing financial resources has been proposed; 3) mechanisms for strengthening areas of work within the framework of international cooperation have been substantiated.

Methods of research: logical generalization, deductive, financial, economic and statistical analysis, comparison, critical analysis.

The results obtained and their novelty: 1) steps have been developed to improve the mechanism for distributing and effectively using funds from the Fund for Eliminating the Consequences of Armed Aggression; 2) a mechanism for effectively distributing financial resources has been proposed; 3) mechanisms for strengthening areas of work within the framework of international cooperation have been substantiated.

The results of the study are aimed at assessing and improving the financing mechanism for regional and local development and can be used to increase the level of attracting funds for the development of regions and communities.

The results of the research can be used by to increase the level of attracting funds for the development of regions and communities, their effective distribution and use.

Practical significance of the obtained results. Proposals to optimize the financing

mechanism can be used to increase the level of attracting funds for the development of regions and communities.

STATE BUDGET, INTERBUDGET TRANSFERS, FINANCING, DEVELOPMENT, PLANNING, PUBLIC INVESTMENTS

ЗМІСТ

ВСТУП 8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ 12
1.1 Державний бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку територій ……..……. 12
1.2 Сутність та особливості фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету……... 21
1.3 Фінансова безпека як основа збалансованого розвитку регіону……. 34
2 АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ…… 41
2.1 Аналіз стану фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету у Запорізькій області……. 41
2.2 Аналіз функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії…. 51
2.3 Капітальні інвестиції у фінансуванні регіонального розвитку…… 65
3 ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ ……. 75
3.1 Вплив реформи управління публічними інвестиціями в Україні на механізм розподілу фінансових ресурсів …… 75
3.2 Програми міжнародного територіального співробітництва як інструмент фінансування регіонального та місцевого розвитку в умовах процесів євроінтеграції……. 91
ВИСНОВКИ……... 102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….. 108
ДОДАТКИ…….. 117
Декларація академічної доброчесності здобувача ……. 121

ВСТУП

Державна політика у сфері інвестицій та інновацій відіграє визначальну роль у розвитку економіки держави. Ефективна політика у цій сфері прискорює економічний розвиток, збільшує зайнятість населення, стимулює попит, спонукає виробників до збільшення пропозиції товарів і послуг.

Для забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку територій, насамперед, необхідне залучення фінансування до регіону, яке забезпечуватиме потреби та спрямовуватиметься на реалізацію важливих інвестиційних проєктів. Проблеми, які постали перед регіонами у зв'язку зі збройною агресією потребують пошуку сучасних підходів та методів для їх усунення. Тому, розробка та реалізація амбітних заходів спрямованих на подолання дефіциту місцевих бюджетів матиме виявлення у формі ефективної регіональної політики, спрямованої на подолання наслідків війни та забезпечення підвищення рівня життя населення.

Одним з найголовніших інструментів такої політики є направленість на залучення інвестицій до регіону у формі державного бюджету. Ефективне функціонування державного бюджету тісно пов'язане з особливостями фінансування регіонального та місцевого розвитку, що передбачає реалізацію інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток територій.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в умовах негативних тенденцій фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету, гостро постає питання необхідності формування сучасних підходів до планування, розподілу, моніторингу та оцінки ефективності використання державних коштів. Саме неефективний процес розподілу державного бюджету на фінансування регіонального та місцевого розвитку зумовлюють необхідність використання середньострокового бюджетного планування в поєднанні з середньостроковим плануванням публічних інвестицій, що полягає у кардинальних змінах підходів до планування видатків державного бюджету.

Теоретичні та практичні аспекти, пов’язані з дослідженням державного бюджету, як інструменту фінансування регіонального та місцевого розвитку, висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: О.Р. Західна, В.В. Круглякова, О.А. Стрільчук, Ю.Д. Радіонов, В.Й. Даньків, М.І. Галас, В.Т. Венцель, В.В Шалімова, М.І Яворська, Л.В. Фещенко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук та ряд інших.

Незважаючи на глибоку розробленість відповідної теоретичної бази з проблем фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету, багато питань, пов’язаних з дослідженням систематизації підходів застосування ефективного механізму регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету саме в умовах реформи управління публічними інвестиціями в Україні, потребують подальшої розробки. Актуальність, теоретична новизна та практична значущість дослідження цих проблем визначили вибір теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз теоретико-методичних та організаційних положень та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі основні задачі дослідження:

– дослідити державний бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку територій;

– дослідити сутність та особливості фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету;

– дослідити фінансова безпеку як основу збалансованого розвитку регіону;

– провести аналіз стану фінансування регіонального та місцевого розвитку

державного бюджету у Запорізькій області;

– проаналізувати функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії;

– проаналізувати капітальні інвестиції у фінансуванні регіонального розвитку;

– обґрунтувати механізм розподілу фінансових ресурсів в умовах реформи управління публічними інвестиціями в Україні;

– обґрунтувати застосування інструментів фінансування регіонального та місцевого розвитку у вигляді програм міжнародного територіального співробітництва в умовах процесів євроінтеграції.

Об’єктом дослідження є процес оптимізації механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку на основі його комплексного аналізу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесу оптимізації механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку з метою підвищення його ефективності.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців в галузі теорії та практики фінансування регіонального та місцевого розвитку та їх комплексного аналізу. У роботі використані методи: логічного узагальнення – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики й викладання послідовності положень кваліфікаційної роботи; дедуктивний – для дослідження теоретичних аспектів фінансування регіонального та місцевого розвитку; фінансово-економічного та статистичного аналізу, порівняння, зведення – при оцінюванні стану фінансування регіонального та місцевого розвитку; критичного аналізу та узагальнення теоретичних досліджень – для теоретичного узагальнення одержаних результатів та формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, дані звітів про виконання обласного бюджету Запорізької області, цифрової системи управління публічними інвестиціями DREAM, Державної служби статистики України, результати власних досліджень та проведеного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів визначається наступними основними положеннями:

– розроблено та обґрунтувано кроки щодо вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії;

– запропоновано механізм ефективного розподілу фінансових ресурсів в контексті використання середньострокового бюджетного планування в поєднанні з середньостроковим плануванням публічних інвестицій, проведення змін підходів до планування капітальних видатків та проєктів будівництва (реконструкції) у порівнянні з тим, як це відбувалося раніше, що дозволить ефективно планувати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси на регіональний та місцевий розвиток;

– обґрунтовано механізми підсилення напрямів роботи для досягнення ефективних результатів міжнародного співробітництва.

Значення результатів кваліфікаційної роботи магістра полягає у тому, що розроблені рекомендації дозволяють підвищити рівень залучення коштів на розвиток регіонів та громад.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 2 друковані праці – стаття у монографії та тези за матеріалами наукової конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1 Державний бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку територій

Забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку регіонів об’єктивно вимагає здійснення цілеспрямованого державного регулювання, формування збалансованої соціально-економічної політики та скоординованих дій органів державної влади всіх рівнів. Стратегічною метою цього процесу є досягнення стійкого економічного зростання, забезпечення фінансово-економічної стабільності та утвердження принципів соціальної справедливості в суспільстві.

У контексті функціонування сучасної економіки змішаного типу державне регулювання соціально-економічного розвитку виступає ключовим інструментом впливу на ринкові процеси. Раціональне поєднання механізмів ринкового саморегулювання з інструментами державної політики створює умови для досягнення стратегічних цілей суспільного розвитку, підвищення ефективності економічної діяльності, стабілізації макроекономічних показників та формування соціально орієнтованого середовища.

Державний бюджет виступає регулятором соціально-економічних процесів регіонів. За своєю формою державний бюджет є центральним фондом фінансових ресурсів країни спрямований на безперервне забезпечення грошовими коштами для виконання державою покладених на неї функцій. Роль державного бюджету в житті країни є доволі вагомою в наш час, так як основу фінансової політики становить бюджетна політика, яка пов’язана із формуванням, розподілом і виконанням бюджетів усіх рівнів, цільових загальнодержавних фондів [5].

Можна виокремити досить значну кількість досліджень, в яких бюджет, як доволі складне і багатогранне явище у суспільстві, науковці аналізують з різних позицій його впливу на економічне зростання країни та забезпечення ефективного фінансування соціально-культурної сфери. Загалом науковці для визначення поняття «бюджет» використовують різні підходи: фінансовий, економічний, соціальний, інституційний (правовий) підхід.

Фінансовий підхід.

На думку Миськів Г., «бюджет – це основний фінансовий план, баланс доходів та видатків держави на відповідний період, що має силу закону» [8].

Західна О.Р., Круглякова В.В. та Стрільчук О.А. [4] визначають бюджет, як «централізований фонд коштів, які перебуваючи у постійному русі, утворюють вхідні, внутрішні і вихідні грошові потоки».

Слід зазначити, що через призму фінансового підходу, бюджет, розглядається науковцями, як план функціонування грошових ресурсів країни на відповідний рік, включаючи фінансовий план з надходжень та використання коштів державного бюджету з обсягами необхідних фінансових ресурсів та визначенням конкретних напрямів спрямування, що передбачає ефективне функціонування держави та забезпечення потреб населення.

Економічний підхід.

На думку Миськів Г., бюджет – «це економічні відносини, які виникають між державою (в особі державних органів влади) та органів місцевого самоврядування з однієї сторони, й юридичними і фізичними особами з іншої, з приводу утворення централізованого фонду коштів держави, його розподілу та використання для задоволення суспільних потреб» [8].

Як визначає Радіонов Ю.Д., бюджет як економічна категорія є відображенням суспільно-економічних відносин між суб’єктами економіки і самою державою щодо утворення і використання грошових ресурсів для виконання функцій держави, соціально-економічного розвитку територій [11].

Економічна сутність бюджету реалізується через його головні функції – розподільчу та контрольну. Розподільча функція держави акумулює усі джерела

бюджетних надходжень з метою подальшого перерозподілу для ефективного використання [4]. Сутність контрольної функції полягає в тому, що суспільство в особі державних та недержавних структур контролює та вирівнює бюджетний розподіл [4].

Отже, думка згаданих науковців є на сьогодні досить поширеною та наголошує на тому, що за допомогою контролю на кожному етапі реалізації фінансового ресурсу, а саме, у надходженні, формуванні, розподілі, перерозподілі та освоєння коштів державного бюджету, підвищується ефективність їх використання на відповідні цілі.

Отже, державний бюджет, як централізований фонд фінансового ресурсу держави, виступає потужним інструментом економічного планування та виконання виконання функцій та завдань фінансової політики.

Соціальний підхід.

Як зазначає, Венцель В.Т. [7], основні напрями, на які спрямовується фінансовий ресурс бюджету, є соціально-гуманітарні галузі. Автором акцентується увага на соціальних аспектах, які відображають загальний життєвий рівень населення, задоволеність якістю життя. Бюджет визначено, як основний фінансовий план держави, який виступає ефективним інструментом впливу на усі сфери розвитку, у тому числі на соціальні процеси держави.

На думку Даньків В.Й. та Галас М.І. [2], за кошти бюджету вирішуються питання соціального характеру та забезпечуються соціальні потреби громадян через фінансування програм у сфері науки, культури, освіти, охорони здоров’я, соціального захисту населення, тощо.

У цілому, можна констатувати, що дослідження вказаних авторів підкреслюють важливу роль бюджету як основного фінансового інструменту для забезпечення соціально-гуманітарних потреб держави. За допомогою бюджетних коштів реалізуються програми, спрямовані на підтримку життєвого рівня населення, задоволення соціальних потреб та забезпечення розвитку таких ключових галузей, як наука, культура, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. Таким чином, бюджет виступає не лише як фінансовий план держави, але

й як ефективний механізм впливу на соціальні процеси, сприяючи покращенню якості життя громадян та розвитку соціальних інститутів.

Інституційний (правовий) підхід.

Даньків В.Й. та Галас М.І. [2] зазначають, що бюджет – «це основний метод державного фінансового регулювання, який забезпечує поділ й перерозподіл валового внутрішнього продукту між регіонами держави, галузями економіки, виходячи зі стратегії її економічного розвитку, фінансової політики та потреб ринкового механізму» [2].

Миськів Г. зазначає, що бюджет – «це правовідносини, що регулюються нормами права, юридично закріплюються відповідним правовим актом – Законом «Про Державний бюджет», який є основою організації бюджетного процесу» [8].

На думку Шалімова В.В та Яворської М.І., для будь-якої країни державний бюджет є головною ланкою фінансової системи та розглядається як «правовий акт, затверджений на державному рівні на відповідний рік, згідно з яким виконавчі органи влади розпоряджаються грошовими ресурсами» [1].

Відповідно до визначення наданого в Бюджетному Кодексі України, бюджет – «це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [9].

Отже, підсумовуючи надані авторами визначення поняття «бюджет», можна зазначити, що сутність бюджету полягає в утворенні централізованого фонду фінансових ресурсів держави та є основним інструментом у сфері економічного планування та виконання стратегічних і тактичних програм та завдань бюджетної політики країни, її макроекономічної стабілізації та соціально-економічного зростання.

Бюджетна політика країни «представлена сукупністю заходів держави щодо організації й використання бюджетних ресурсів для забезпечення її економічного розвитку» [2]. Отже, реалізація бюджетної політики відбувається

у структурі відповідних взаємопов'язаних елементів, що утворюють бюджетну систему.

Бюджетна система являє собою організаційну структуру бюджетних відносин різних суб'єктів під час впровадження бюджетної політики. На думку Перощук З.І., бюджетна система – це «взаємозв'язок державного й місцевих бюджетів і відносини між ними, та зв'язок бюджетної системи з економікою загалом, суспільством, адміністративно-територіальним устроєм» [10].

Управління державними та місцевими фінансовими ресурсами будь-якої країни здійснюється через бюджетний устрій. Принципи побудови, структура і правові аспекти функціонування бюджетної системи України визначено Бюджетним Кодексом України [9]. Структура бюджетної системи України наведена на Рис. 1.1.

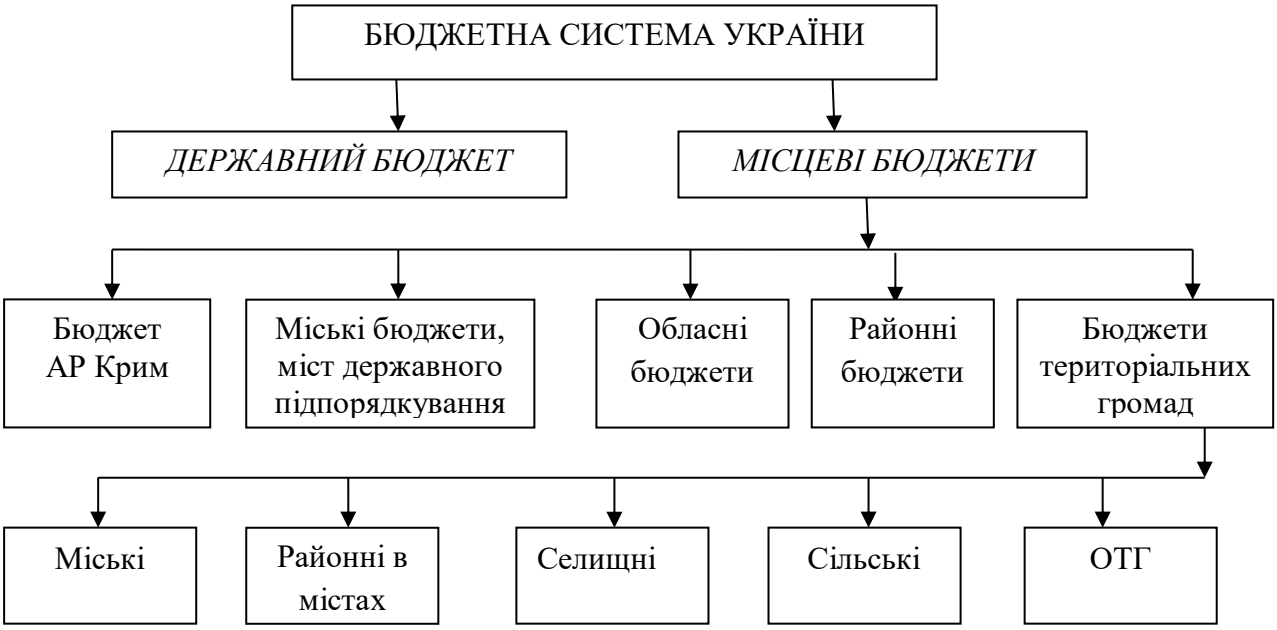

Рисунок 1.1 – Структура бюджетної системи України

Головними елементами бюджетної системи України є державний та місцеві бюджети. Ключовим елементом бюджетної системи країни та ефективним фінансовим інструментом бюджетної політики держави виступає державний бюджет. Державний бюджет за своєю економічною сутністю є механізмом розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів та спрямовуються

на підвищення рівня розвитку регіонів, зменшення міжрегіональних диспропорцій, стимулювання інвестиційної активності та покращення якості життя населення.

Як визначає Миськів Г., державний бюджет – це головний загальнодержавний фонд централізованих коштів, який складається з дохідної й видаткової частини та затверджений законом України на відповідний рік [8]. Отже, згідно з вищезазначеним, можна зазначити, що за допомогою бюджету держава концентрує частину валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на соціально-економічний розвиток територій, соціального захисту населення, утримання державної влади та управління, оборонні заходи, тощо.

Управління бюджетною системою відбувається за допомогою бюджетного механізму. Даньків В. Й., Галас М.М. зазначають, що «бюджетний механізм – це сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного та соціального розвитку» [2].

На думку Фещенко Л. В., Проноза П. В. та Кузьминчук Н. В., «бюджетний механізм – це сукупність форм і методів формування і використання бюджетних ресурсів, що застосовується з метою впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства» [12, 35].

Відтак, бюджетний механізм представляє собою етапи використання бюджетних коштів в економічній системі держави та шляхи їх впливу на процеси розвитку. Економічна сутність бюджетного механізму визначається двома підходами: з одного боку, бюджетний механізм можна розуміти як процес функціонування бюджетних коштів, з іншого – як сукупність методів і форм, інструментів і важелів впливу на стан та розвиток економіки [12].

Основним інструментом бюджетного механізму є міжбюджетні відносини. Відповідно до Бюджетного Кодексу України «міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами,

необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України» [9].

Отже, ефективні міжбюджетні відносини сприяють:

збалансуванню усіх бюджетів;

здійсненню перерозподілу бюджетних ресурсів всередині бюджетної системи, зумовленого територіальними розбіжностями дохідної бази;

фінансовому вирівнюванню соціально-економічного розвитку регіонів;

отриманню громадянами однакового обсягу суспільних благ [8].

Основою міжбюджетних відносин є розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи, яке проведене у відповідності з розподілом повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.

«Система міжбюджетних відносин за допомогою інструментів міжбюджетних трансфертів забезпечує вирівнювання соціально-економічного розвитку і подолання вертикальних і горизонтальних фінансових дисбалансів» [11, с. 257].

Вертикальний дисбаланс – це обмеженість фінансових ресурсів для забезпечення суспільних і державних послуг у межах його завдань [18]. Отже, вертикальний фінансовий дисбаланс розглядається, як невідповідність фінансових можливостей різних рівнів органів влади з обсягами поставлених завдань перед ними.

Горизонтальний дисбаланс – це невідповідність між обсягами фінансових ресурсів однієї чи декількох територіальних одиниць одного рівня обсягами завдань, які на них покладаються і які забезпечуються іншими територіальними одиницями цього рівні [18]. Відтак, причиною горизонтальних диспропорцій є різний рівень розвитку територій одного рівня, нерівна забезпеченість фінансовими ресурсами для виконання завдань покладених на органи влади між територіями.

Статтею 85 Бюджетного Кодексу України визначено, що держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної

передачі фінансових ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України [9].

Як зазначають Фещенко Л.В., Проноза П.В. та Кузьминчук Н.В., видатки державного бюджету являють собою економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів і його використанням за цільовим призначенням [12].

Так як, бюджет являється потужним знаряддям впливу на фінансову самостійність, соціально-економічний розвиток територіально-адміністративних одиниць, підвищення добробуту населення, то існує необхідність у спрямуванні видатків з державного бюджету місцевим бюджетам, обумовлена низкою факторів, таких як, обмеженість фінансового ресурсу місцевих бюджетів, рівень соціально-економічного розвитку, забезпечення фінансовим ресурсом, необхідність у коштах на фінансування проєктів розвитку, тощо.

Саме вирішення таких проблем потребує здійснення видатків з державного бюджету для регулювання усіх процесів, які впливають на регіональний та місцевий соціально-економічний розвиток. Адже, економіка будь-якої країни не може розвиватися без регулювання соціально-економічних процесів з боку держави. Основним елементом таких регуляційних процесів є бюджетне регулювання.

Як зазначає Качула С.В., «бюджетне регулювання – це комплекс заходів щодо управління рухом фінансових ресурсів між різними видами бюджетів, що пов'язана з територіальним розподілом і перерозподілом ВВП для фінансового забезпечення потреб соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць» [13]. Тобто, визначено, що напрямок руху коштів відбувається між різними рівнями бюджетів по вертикалі бюджетних відносин.

Слухай С.В. та Гончаренко О.В. визначають бюджетне регулювання, як взаємовідносини, в основі яких покладений певний розподіл видатків і доходів

різних територіальних громад [22]. У запропонованому визначенні авторів бюджетне регулювання визначено, як горизонтальне вирівнювання між бюджетами одного рівня.

На думку Гусаревич Н.В., бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому. Бюджетні видатки є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери, оскільки за їх допомогою держава може змінювати структуру виробництва, впливати на результати діяльності економічних суб'єктів, здійснювати перетворення [6].

Отже, можна зазначити, що регіональний та місцевий розвиток представлений складною системою заходів, поєднаними динамічними процесами, які супроводжуються впливом різних чинників, що обумовлюють напрямки руху його складових елементів.

Для забезпечення безперебійного ефективного функціонування бюджетного механізму регіонів необхідно підкріплення відповідним фінансуванням. Бюджетними джерелами фінансування регіонального та місцевого розвитку згідно з Законом України «Про засади державної регіональної політики» є:

кошти державного бюджету;

кошти місцевих бюджетів;

кошти, що надходять до державного бюджету в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

кошти міжнародних організацій;

кошти з інших джерел, не заборонених законодавством [14].

Отже, в умовах обмеженого фінансового ресурсі обласного та місцевих бюджетів, державний бюджет є потужним інструментом регіонального та місцевого розвитку через міжбюджетні трансферти, фінансування інвестиційних програм і проєктів та стимулювання підприємницької активності в регіоні. У

зв’язку з обмеженим ресурсом місцевих бюджетів, саме залучення коштів державного бюджету в регіони дає важливий крок у забезпеченні сталого розвитку регіонів та підвищенню їх економічної незалежності.

1.2 Сутність та особливості фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету

В умовах воєнного стану нагальною необхідністю постає забезпечення фінансової спроможності держави та регіонів із збереженням належних умов як життєдіяльності суспільства загалом, так і функціонування бізнесу та підтримання соціально-економічного розвитку територій.

Сучасні умови надзвичайно ускладнили процеси формування та належного виконання місцевих бюджетів, загострились при цьому і проблеми забезпечення їх необхідними фінансовими ресурсами. Адже із масштабним вторгненням росії на територію України лише посилилась визначальна роль державного бюджету, як інструменту реалізації бюджетної політики на державному та місцевому рівнях у зв’язку з підтримкою населення та ліквідацією наслідків збройної агресії.

Особливої актуальності на сучасному етапі соціально-економічного розвитку в Україні набуває проблема дисбалансу макроекономічного та макрофінансового стану розвитку регіонів. Фінансові ресурси являються головною складовою у виконанні цілей та завдань спрямованих на розвиток територій. Адже, регіональний та місцевий розвиток не можливий без забезпечення його фінансування. Тому, розроблення ефективних фінансових механізмів є найпріоритетнішим напрямом реалізації фінансової політики.

На думку Миськів Г., фінансові механізми регіонального та місцевого розвитку – це система бюджетних та небюджетних інвестиційних і кредитних механізмів, які використовуються у діяльності держави для реалізації її функцій [8].

Прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики» дало змогу запровадити на основі європейських підходів стратегічне й тактичне планування, аналіз стану та тенденцій соціальної та економічної складової розвитку регіонів, інституційне забезпечення, виокремити інструменти й механізми залучення коштів з метою розвитку регіонів [17].

Особливими фінансовими механізмами фінансування регіонального та місцевого розвитку, відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [14], є:

міжбюджетні трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам;

об’єднання на договірній основі фінансових ресурсів суб’єктів державної регіональної політики, державних та приватних партнерів на принципах здійснення державно-приватного партнерства, міжнародних інституцій;

капітальні видатки державного бюджету;

державні цільові програми;

план відновлення та розвитку регіонів;

програми регіонального розвитку та регіональні програми розвитку;

проєкти регіонального розвитку [14].

Відповідно до Бюджетного Кодексу України, міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Водночас, такий вид міжбюджетних трансфертів, як субвенції, передаються для використання на конкретну мету, відповідно до порядку використання таких коштів, визначеному органом, який прийняв рішення про їх виділення [11] (Рис. 1.2).

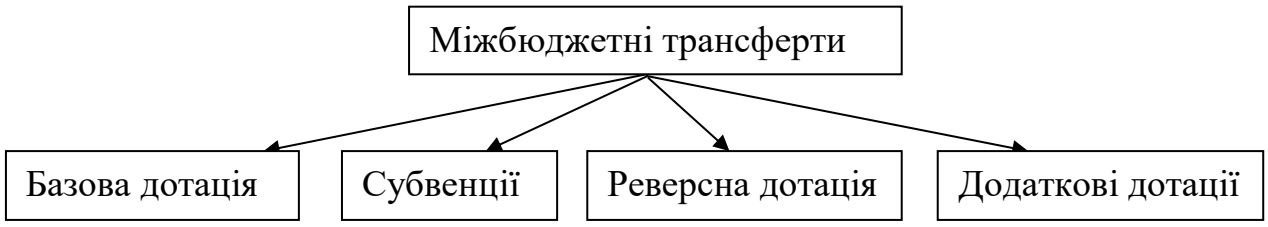

Рисунок 1.2 – Міжбюджетні трансферти [8]

Базова дотація – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [9].

Субвенція – міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції [9].

Реверсна дотація – кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [9].

Додаткові дотації – передбачені на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг встановлених державою [8].

Міжбюджетні трансферти надаються з метою [15]:

коригування вертикальних податкових дисбалансів – покриття фіскального розриву між потребами у видатках і плановими обсягами власних доходів місцевих бюджетів;

фінансування компенсації витрат (втрат) місцевих бюджетів громад, що пов’язані зі здійсненням загальнодержавної політики;

коригування горизонтальних податкових розривів (фінансового вирівнювання). Трансферти застосовуються для вирівнювання фінансових можливостей надання суспільних послуг органами місцевого самоврядування та передбачають максимально однакові можливості одержання базових суспільних послуг їх кінцевими споживачами (громадянами);

коригування зовнішніх ефектів, що з'являються при наданні суспільних послуг або позначаються на якості їх надання – для компенсації органам місцевої влади витрат на суспільно необхідні послуги, надання яких позитивно або негативно впливає на інші адміністративно-територіальні одиниці;

координації, гармонізації видатків місцевих бюджетів, що пов’язані з реалізацією визначених державою цільових програм. Передбачається для непрямого стимулювання органів місцевої влади до участі в здійсненні заходів у пріоритетних напрямках державної політики. Надання таких міжбюджетних трансфертів має забезпечити управлінську гнучкість і фінансову незалежність

органів місцевого самоврядування та не має призвести до встановлення централізованого контролю пріоритетів витрачання коштів з місцевих бюджетів;

досягнення ефективності справляння місцевих податків і зборів, покращення фінансового управління на місцевому рівні. Умови надання трансфертів місцевим бюджетам мають передбачати мінімізацію ризиків утворення негативних тенденцій для органів місцевого самоврядування при формуванні доходної частини і проведенні видатків місцевих бюджетів. Водночас перерахування трансфертів може стимулювати діяльність органів місцевої влади у сфері бюджетного чи податкового управління;

забезпечення гнучкості проведення макроекономічної й соціальної політики центрального уряду. Необхідна степінь ділової активності в пріоритетних галузях економіки територіальних громад може забезпечуватися й підтримуватися через використання механізму міжбюджетних трансфертів або їх комбінацій [15].

Згідно з Бюджетним Кодексом України [9] інструментами фінансування місцевих бюджетів з державного бюджету є такі міжбюджетні трансферти:

1) Базова дотація. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб шляхом надання субвенції (дотації) з державного бюджету. Отже, систему балансування замінено системою бюджетного вирівнювання, яка тлумачиться як горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя території.

Бюджетним кодексом України передбачено, що механізм вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 (середнього показника по Україні) отримують базову дотацію (80% суми, необхідної для досягнення показника 0,9), для підвищення рівня їх фіскального забезпечення. Для місцевих бюджетів з рівнем надходжень 0,9 – 1,1 вирівнювання не здійснюється [23].

2) Субвенція на здійснення державних програм соціального захисту. Відтак, надання місцевим бюджетам субвенції на здійснення державних програм соціального захисту передбачає видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, а саме на: виплату пенсій, фінансування державних програм соціальної допомоги, державну підтримку громадських об'єднань осіб з інвалідністю і ветеранів, забезпечення функціонування реабілітаційних закладів, компенсацію дефіциту коштів Пенсійного фонду України, субсидії і пільги, та інше визначене пунктом 9 статті 87 глави 14 Бюджетного кодексу України.

3) Додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою. Додаткова дотація є фінансовою допомогою з державного бюджету місцевим бюджетам для покриття збитків, спричинених державними податковими пільгами, які зменшують місцеві доходи.

4) Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Обсяги зазначеної додаткової дотації затверджуються у державному бюджеті на відповідний рік та розподіляється між обласними бюджетами з урахуванням параметрів, визначених Бюджетним кодексом України. Розподіл додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я здійснюється в таких пропорціях:

10 відсотків обсягу – пропорційно до питомої ваги кількості наявного населення області станом на 1 січня року, що передує плановому;

40 відсотків обсягу – пропорційно до питомої ваги приведеного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету області;

50 відсотків обсягу – пропорційно до питомої ваги кількості учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти станом на 1 січня року, що передує плановому.

Передані з державного бюджету видатки на утримання закладів освіти та охорони здоров'я розподіляються між місцевими бюджетами у порядку,

визначеному обласними державними адміністраціями, за погодженням з Кабінетом Міністрів України та затверджується рішенням про обласний бюджет.

5) Субвенції на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій. Субвенції надаються з державного бюджету місцевим бюджетам відповідно до цілей і завдань довгострокового документа національного розвитку, галузевих (секторальних) стратегій розвитку та Державної регіональної стратегії розвитку, а також середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій [9].

6) Освітня субвенція надається з державного бюджету місцевим бюджетам з метою забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти. Вона відіграє ключову роль у реалізації державної політики у сфері освіти, адже метою субвенції є забезпечення рівного доступу до якісної освіти незалежно від місця проживання учнів, а також сприяння ефективному використанню бюджетних коштів у системі освіти. Її обсяг щорічно визначається законом про Державний бюджет України, а розподіл між місцевими бюджетами здійснюється за формульним підходом, який враховує кількість учнів, тип населеного пункту, індекси корекції, пов’язані з особливостями території (наприклад, гірські райони, сільська місцевість тощо).

7) Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами. Субвенція надається для державної підтримки особам з особливими освітніми потребами є цільовим міжбюджетним трансфертом з державного бюджету місцевим бюджетам, спрямованим на забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту та належні умови навчання. Субвенція є складовою частиною механізму реалізації інклюзивної освіти в Україні та відіграє важливу роль у формуванні доступного та рівноправного освітнього середовища.

8) Субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження. Субвенція надається місцевим бюджетам громад, території яких знаходяться в межах 30-кілометрового радіуса навколо атомних електростанцій. Метою цієї

субвенції є забезпечення заходів щодо мінімізації наслідків можливих надзвичайних ситуацій, пов’язаних із функціонуванням об’єктів підвищеної небезпеки, а також створення належних умов життєдіяльності населення в межах зон спостереження.

9) Субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності є важливим інструментом державної підтримки та спрямовується з державного бюджету до бюджетів обласного та місцевого рівня з метою підвищення якості транспортного сполучення, безпеки дорожнього руху та доступності соціальних і економічних об’єктів.

10) Інші додаткові дотації та інші субвенції. Це дотації та субвенції які мають цільовий або компенсаційний характер та забезпечують виконання окремих державних програм, соціально-економічну підтримку регіонів або вирішення вузькоспеціалізованих проблем.

Інші дотації можуть включати кошти на вирівнювання фінансової спроможності окремих територіальних громад у разі зміни адміністративно-територіального устрою; компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок рішень, прийнятих на державному рівні (наприклад, податкових змін); підтримку бюджетів територіальних громад, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій або бойових дій, тощо.

Інші субвенції можуть бути передбачені на реалізацію окремих галузевих або інфраструктурних проєктів. Вони можуть включати субвенції на підтримку розвитку об’єднаних територіальних громад; субвенції на реалізацію інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку; субвенції на підтримку культури, молодіжних програм, спорту, соціального захисту тощо; трансферти в рамках міжнародних програм, тощо.

Отже, міжбюджетні трансферти – основний механізм фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету. Обсяги міжбюджетних трансфертів закріплюються за головними розпорядниками

коштів державного бюджету як загальнодержавні витрати, тому міжбюджетні трансферти є ключовим фінансовим механізмом забезпечення видатків реалізації державної регіональної політики [16].

Також дієвим механізмом фінансування регіонального та місцевого розвитку, відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» є об'єднання на договірній основі фінансових ресурсів суб'єктів державної регіональної політики, державних та приватних партнерів на принципах здійснення державно-приватного партнерства, міжнародних інституцій. В основі даного механізму є об'єднання фінансових ресурсів різних учасників – суб'єктів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу, громадськості та міжнародних інституцій, що сприяє концентрації ресурсів на пріоритетних напрямах розвитку, підвищенню ефективності їх використання та залученню додаткового фінансування у соціально-економічну інфраструктуру регіонів.

Державно-приватне партнерство є однією із форм взаємовідносин між владою і бізнесом і відіграє вагому роль у здійсненні необхідних приватних інвестицій у державний сектор, у тому числі на місцевому рівні. В основному, проєкти, що реалізуються через публічно-приватне партнерство, орієнтовані на вирішення завдань, які пов'язані із наданням суспільних послуг та підвищенням їхньої якості.

Таке партнерство через залучення приватних ресурсів дозволяє реалізовувати проєкти навіть в тих галузях економіки та соціальній сфері, які є неприбутковими. Важливість такої взаємодії посилюється, в першу чергу, недостатністю обсягів доходів місцевих бюджетів, що, відповідно, стримує соціально-економічний розвиток окремих регіонів та не забезпечує належний рівень надання суспільних послуг. Тому посиленню співробітництва державних органів, органів місцевого самоврядування і підприємницьких структур сприяє, з однієї сторони, нестача бюджетних ресурсів, з іншої – значні обсяги фінансових ресурсів у приватного сектору. Тому кінцевою метою державно-приватного партнерства доцільно вважати створення таких фінансових умов, при яких

відбувалось би підвищення конкурентоспроможності регіонів із наданням суспільно значимих послуг усім верствам населення, їх доступності і належної якості [24].

Фінансування частки з боку держави здійснюється через загальний або спеціальний фонд державного бюджету; субвенції чи дотації місцевим бюджетам для участі у державно-приватному партнерстві; державні гарантії (на випадок залучення приватним партнером кредитів під зобов'язання держави); створення державних інвестиційних фондів або фінансово-кредитних установ, які надають підтримку проєктам державно-приватного партнерства [25].

Важливим фінансовим механізмом фінансування регіонального та місцевого розвитку є капітальні видатки державного бюджету. Відповідно до Бюджетного Кодексу України капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проєктів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію закладів загальної середньої освіти і комунальних закладів охорони здоров'я; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням [9].

Капітальні видатки, як платежі з метою придбання капітальних активів, стратегічних і надзвичайних запасів товарів, землі, нематеріальних активів або невідплатні платежі, що передаються утримувачам бюджетних коштів з метою придбання ними капітальних активів, пов'язаних з руйнуванням чи пошкодженням основних фондів. Капітальні видатки – це видатки, що

спрямовуються на придбання основного капіталу, необоротних активів, капітальні інвестиції, капітальний ремонт; на створення державних запасів і резервів; на придбання капітальних активі; невідплатні платежі, компенсацію втрат, пов'язаних з пошкодженням основного капіталу [11].

«Видатки розвитку, пов'язані з функціонуванням наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого й невиробничого призначення, фінансове забезпечення структурної перебудови економіки, інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням видатків розвитку» [8, 28].

Отже, капітальні видатки державного бюджету включають в себе придбання основного капіталу, створення державних резервів і запасів, придбання землі та нематеріальних активів та капітальні трансферти.

Також, дієвим інструментом фінансового механізму розвитку територій являються державні цільові програми. Відповідно до Закону України «Про державні цільові програми», державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів з державного бюджету та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [19].

Метою розроблення державних цільових програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямах розвитку країни, окремих секторів економіки та територіальних одиниць, зокрема на розв'язання проблем, що мають державне значення, а також забезпечення акумуляції фінансових та інших ресурсів для розв'язання найважливіших проблем регіонального розвитку.

Державні цільові програми розробляють органи публічної влади за участі науковців і громадських організацій та ухвалюють на державному рівні (переважно їх затверджують постановами Кабінету Міністрів України) за окремими сферами, секторами, галузями соціально-економічного розвитку

держави, окремих регіонів та територій. Важливе місце серед цих програм займають державні цільові програми, які спрямовані на вирішення проблем окремих територій та розвитку транскордонного співробітництва.

Важливо зазначити, що проєкти, що фінансуються як у рамках державних цільових програм, так і регіональних цільових програм, виступають інструментом покращення рівня соціально-економічного розвитку територій.

У контексті децентралізації ключовим завданням регіональної політики є забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Вирішальна роль у досягненні цієї мети належить фінансовим інструментам, ефективне застосування яких сприяє модернізації місцевої інфраструктури та підвищенню інвестиційної привабливості територій. Насамперед, джерелами фінансування, що використовуються державою з цією метою, належать бюджети розвитку обласних та місцевих бюджетів, субвенції з державного бюджету на соціально-економічний розвиток регіонів, а також ресурси Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР) [26].

ДФРР – це державна програма публічних інвестицій, спрямована на фінансування проєктів регіонального розвитку, які сприяють збалансованому розвитку всіх регіонів відповідно до цілей Державної стратегії регіонального розвитку.

Згідно зі статтею 24^1 Бюджетного кодексу України ДФРР визначається при складанні Бюджетної декларації та проєкту Державного бюджету України в обсязі не менше 1,5 відсотка прогнозного обсягу доходів загального фонду проєкту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період [9].

Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на реалізацію середньострокових планів пріоритетних публічних інвестицій регіонів (територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, відповідають пріоритетам, цілям, завданням та заходам, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку та Планом заходів з її реалізації, відповідними регіональними стратегіями розвитку та планами заходів з їх

реалізації, стратегіями розвитку територіальних громад та планами заходів з їх реалізації, у таких пропорціях:

30 відсотків – на реалізацію середньострокових планів пріоритетних публічних інвестицій регіонів (територіальних громад), які забезпечують виконання завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку та Планом заходів з її реалізації;

70 відсотків – на реалізацію середньострокових планів пріоритетних публічних інвестицій регіонів (територіальних громад), які забезпечують виконання завдань та заходів, визначених відповідними регіональними стратегіями розвитку та планами заходів з їх реалізації та відповідними стратегіями розвитку територіальних громад та планами заходів з їх реалізації [9].

Однак протягом 2022-2024 років кошти ДФРР на фінансування проєктів розвитку не виділялись. Передбачені в державному бюджеті кошти ДФРР, щороку перерозподілялися на фінансування пріоритетних заходів сектору оборони.

У державному бюджеті на 2025 рік передбачено кошти ДФРР в обсязі 1 млрд грн [27]. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2025 № 971 затверджено Порядок використання коштів ДФРР у 2025 році [30]. Зокрема, передбачено, що кошти ДФРР спрямовуватимуться на проєкти з єдиного проєктного портфеля здійснення публічних інвестицій на 2025 рік, який затвердила Стратегічна інвестиційна рада в межах перехідної моделі реформи публічних інвестицій.

Податись на фінансування зможуть громади, які знаходяться не на території активних бойових дій. Розглядатимуть проєкти включені до єдиного проєктного портфеля. Подача заявок здійснюється через систему управління публічними інвестиціями DREAM.

Порядком визначено:

відбір та пріоритезацію проєктів за визначеними критеріями;

основні напрями спрямування коштів – будівництво шкіл та лікарень, модернізації комунальної інфраструктури;

погодження переліку та перевірку Комісією Міністерства розвитку громад та територій – головного розпорядника коштів ДФРР, на відповідність цих проєктів стратегіям розвитку державного, регіонального та місцевого рівнів;

затвердження остаточного переліку проєктів, що отримають фінансування Кабінетом Міністрів України.

Отже, виділення коштів ДФРР має прозорий і конкурентний відбір, результатом якого кошти будуть спрямовані на найбільш ефективні проєкти, що матимуть на меті розвиток територій.

Водночас, у зв'язку із руйнуваннями спричиненими воєнними діями, ефективним джерелом фінансування регіональних проєктів відновлення з державного бюджету на сьогодні є фонд ліквідації наслідків збройної агресії.

Порядком використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії [29] визначено, що кошти фонду спрямовуються на відбудову, посилення захисту критичної інфраструктури та компенсацію за знищений/пошкоджений об'єкт житлового призначення (у тому числі будинки дачні та садові).

Зокрема, виділення коштів Фонду ліквідації здійснюється з урахуванням таких умов:

1) створення, приріст, оновлення (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт), придбання основних фондів комунальної або державної власності;

2) спроможність суб'єктів, на фінансування об'єктів яких залучаються кошти фонду, забезпечувати подальше власне фінансування та їх утримання (крім відновлення пошкоджених об'єктів;

3) проєкти (об'єкти, заходи) розташовані на території України, крім територій активних бойових дій, територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, або тимчасово окупованих рф територій України;

4) будівлі, збудовані, реконструйовані, капітально відремонтовані включаються до фондів житла для тимчасового проживання.

Отже, Фонд ліквідації є ефективним джерелом фінансування, особливо для прифронтових територій, які найбільше потерпають від наслідків війни. Насамперед, спрямовується на відновлення пошкоджених інфраструктурних об'єктів, житла, а також для компенсації матеріальних втрат, причинених воєнними діями.

1.3 Фінансова безпека як основа збалансованого розвитку регіону

Забезпечення економічної безпеки регіону нині виступає пріоритетною метою державної політики. До методів забезпечення економічної безпеки регіону відносять планування, фінансування, мотивацію, облік і аналіз [29].

Одним із найбільш перспективних шляхів нейтралізації загроз економічній безпеці регіону є підвищення ефективності механізмів її фінансового забезпечення.

Фінансова безпека є ключовою складовою економічної безпеки держави та регіонів, визначаючи їхню здатність до стабільного функціонування, економічного зростання та соціального добробуту населення. У сучасних умовах глобалізації та зростання фінансових ризиків питання забезпечення фінансової безпеки набуває особливого значення для формування збалансованого розвитку регіонів. Збалансований розвиток передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних факторів, і саме фінансова безпека виступає фундаментом, на якому базуються ці процеси [17].

Фінансова безпека регіону – це стан захищеності його фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує ефективне функціонування економіки, стале надходження фінансових ресурсів та створення умов для інноваційного розвитку.

Ефективне управління фінансовою безпекою полягає у вмінні поєднувати інтереси держави, місцевого населення та суб’єктів господарювання, формувати сталі економічні зв’язки з іншими регіонами та створювати мотиваційні механізми, які сприятимуть результативній взаємодії всіх учасників з метою досягнення довгострокового розвитку регіону

Важливого значення набуває виокремлення та аналіз чинників, що формують рівень фінансової безпеки регіону. Їхнє дослідження дозволяє пояснити передумови та сутність становлення фактичного стану фінансової безпеки, а також слугує підґрунтям для прогнозування подальших напрямів розвитку та прийняття відповідних управлінських рішень.

Можна визначити такі складові фінансової безпеки:

бюджетна безпека передбачає забезпечення стабільності доходів та видатків місцевих бюджетів, збалансованість між власними ресурсами та трансфертами;

податкова безпека спрямована на забезпечення ефективності податкової системи регіону, здатність формувати доходи без надмірного податкового тиску;

інвестиційна безпека забезпечує здатність регіону залучати та ефективно використовувати інвестиції та забезпечення гарантій захисту інвесторів;

банківська та кредитна безпека забезпечує стійкість місцевих фінансових установ, доступність кредитних ресурсів для бізнесу та населення.

Аналіз фінансової безпеки доцільно проводити на основі оцінки структури доходів і видатків регіонального бюджету, рівня боргового навантаження, інвестиційної активності та стійкості фінансових інститутів.

Більшість українських регіонів характеризуються високим рівнем залежності від дотацій та субвенцій із державного бюджету. Це знижує їхню фінансову автономію та створює ризики для самостійного стратегічного розвитку. Додатковим чинником дестабілізації виступає тіньова економіка, яка зменшує податкові надходження.

Разом із тим, розвиток малого та середнього бізнесу, а також цифровізація фінансових операцій створюють можливості для підвищення прозорості та ефективності управління фінансовими потоками.

Рівень фінансової безпеки регіону визначається стійкістю до внутрішніх та зовнішніх викликів. До зовнішніх чинників впливу на фінансову безпеку регіону можна віднести:

1) Інтернаціоналізація та глобалізація фінансової сфери, безпека і стабільність міжнародних фінансових ринків. Фінансова глобалізація приносить значні економічні вигоди країнам, постачальникам і споживачам фінансових послуг, але при цьому структура ринків, яка зазнала змін, створила нові ризики і поставила нові завдання перед суб'єктами ринків фінансових послуг.

2) Ефективність грошово-кредитної, валютної і бюджетно-податкової політики держави; стан розвитку страхового та фондового ринків; рівень тінізації економіки; рівень фінансової безпеки держави у розрізі складових (бюджетна, боргова, грошово-кредитна, валютна, банківська, безпека небанківського фінансового сектору, податкова та інвестиційна).

3) Стан та ефективність державного регулювання, прозорість та послідовність державної політики, рівень стимулювання інноваційних та інвестиційних процесів у державі.

4) Репутація регіону як сприятливого для ведення бізнесу; рівень економічного розвитку регіону та його інвестиційна привабливість; обсяги іноземних інвестицій в економіку регіону; регіональна інфраструктура; криміналізація у сфері фінансових відносин; рівень кваліфікації управлінських кадрів у регіоні.

5) Наявність інноваційних технологій; фінансовий стан та організація фінансових відносин між постачальниками і споживачами; стан розвитку галузей [17].

До внутрішніх чинників фінансової безпеки регіону відносяться:

1) Кількість прибуткових підприємств, сума сплачених податків, фінансова стійкість і платоспроможність підприємств у регіоні, структура капіталу, ділова

активність суб'єктів господарювання; структура й обсяги дебіторської і кредиторської заборгованостей; рівень корпоративної і податкової культури; корпоративні цінності; кадрова політика; належність суб'єктів господарювання в регіоні до інтегрованих корпоративних структур (холдингів, концернів, кластерів), дивідендна політика; кваліфікація менеджерів на всіх рівнях управління та їх фаховий рівень; фінансові інтереси окремих учасників фінансових відносин.

2) Кількість працездатного населення в регіоні; рівень трудової міграції; рівень добробуту населення в регіоні; середній рівень заробітних плат [17].

Внутрішні чинники, що впливають як на фінансову стабільність регіону в цілому, так і на безпеку суб'єктів господарювання, що діють у його межах чи належать до окремих галузей.

Галузеві фактори включають: наявність інноваційних технологій та ресурсів виробництва, фінансову стійкість постачальників і споживачів, а також стан суміжних і супутніх галузей економіки.

Регіональні чинники формують імідж території як привабливої для ведення бізнесу та залучення інвестицій. Серед них можна виокремити: вигідне географічне розташування, наближеність до економічних центрів та державних кордонів, рівень економічного розвитку та інвестиційної привабливості, стан регіональної інфраструктури, рівень криміналізації фінансових відносин, а також професійний потенціал управлінських кадрів.

Сприятлива ділова репутація регіону створює додаткові умови для розвитку бізнесу, зростання доходів і, як наслідок, посилення фінансової безпеки території.

Оцінка рівня фінансової безпеки регіону має визначатися за такими показниками:

рівень перерозподілу валового регіонального продукту через місцеві бюджети (відношення доходів місцевого бюджету до валового регіонального продукту);

частка податків в обсязі валового регіонального продукту;

рівень дефіциту консолідованого бюджету;

рівень відтворення місцевого бюджету (відношення суми отриманих трансфертів до суми доходів бюджету, що перераховані у державний бюджет);

рівень втрачених тіньових бюджетних надходжень;

частка валового регіонального продукту у внутрішньому валовому продукті країни;

рівень участі регіону у формуванні державного бюджету;

рівень видатків бюджету (з урахуванням трансфертів) до середньорічної чисельності населення;

вартість банківських кредитів;

обсяги кредитування реального сектору економіки;3

частка кредитів у переробну промисловість у кредитуванні економіки;

обсяг інвестицій, з них інвестиції в основний капітал;

частка експорту;

частка імпорту;

частка збиткових підприємств за усіма видами економічної діяльності в регіоні;

рівень кредиторської заборгованості;

відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму;

рівень безробіття;

частка працездатного населення у загальній кількості населення регіону;

рівень трудової міграції населення регіону.

Отже, фінансова безпека є фундаментом соціально-економічного розвитку регіону. Ключовим критерієм фінансової безпеки регіону є його стабільний та збалансований розвиток, що проявляється у здатності протидіяти негативним внутрішнім і зовнішнім чинникам та забезпечувати ефективне функціонування економічної системи на відповідній території

Ключовими індикаторами фінансової безпеки регіону виступають:

рівень доходів та видатків місцевого бюджету;

співвідношення власних та трансфертних надходжень;

динаміка інвестицій у реальний сектор;

стан кредитної заборгованості підприємств;

рівень тіньової економіки.

Забезпечення фінансової безпеки регіонів є основою гарантування фінансової безпеки держави, фундаментом соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентноспроможності регіону та країни в цілому. Фінансова безпека регіону визначає рівень його стійкості до внутрішніх і зовнішніх викликів. Вона характеризує здатність регіону забезпечувати стабільні надходження до бюджету, створювати умови для інвестиційної активності, підтримувати соціально-економічний розвиток і гарантувати фінансову незалежність від надмірних зовнішніх впливів.

Висновки до розділу 1

Державний бюджет виконує функцію регулятора соціально-економічних процесів у регіонах. За своєю суттю він є центральним фондом фінансових ресурсів держави, який забезпечує безперервне фінансування та створює умови для виконання державою її основних функцій.

Сутність бюджету полягає в утворенні централізованого фонду фінансових ресурсів держави та є основним інструментом у сфері економічного планування та виконання стратегічних і тактичних програм та завдань фінансової політики країни, її макроекономічної стабілізації та соціально-економічного зростання.

В умовах обмеженості фінансового ресурсу територій державний бюджет являється потужним знаряддям впливу на фінансову самостійність, соціально-економічний розвиток територіально-адміністративних одиниць, підвищення добробуту населення.

Досягнення фінансової стійкості за допомогою лише власних фінансових ресурсів вкрай важко в умовах сучасного стану економіки. Тому важливим ресурсом є міжбюджетні трансфери з державного бюджету. Міжбюджетні трансферти безоплатно і безповоротно передаються з державного бюджету

місцевим бюджетам. Обсяги міжбюджетних трансфертів закріплюються за головними розпорядниками коштів державного бюджету як загальнодержавні витрати, тому міжбюджетні трансферти є ключовим фінансовим механізмом забезпечення видатків реалізації державної регіональної політики.

На сьогодні основними фінансовими інструментами, ефективне застосування яких сприяє відновленню та модернізації місцевої інфраструктури, економічному зростанню територій, є цільові субвенції, державний фонд регіонального розвитку, фонд ліквідації наслідків збройної агресії, кошти міжнародних партнерів.

Фінансова безпека виступає фундаментом соціально-економічного розвитку регіону. Фінансова безпека як складова економічної безпеки регіонів повинна забезпечуватися в межах регіональної політики через: скорочення територіальних диспропорцій; вдосконалення міжрегіональних та міжбюджетних відносин; узгодження інтересів бізнесу, місцевих органів влади та держави під час формування й використання фінансових ресурсів; активізацію інвестиційної діяльності; розвиток кластерних ініціатив і розширення транскордонного співробітництва.

2 АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

2.1 Аналіз стану фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету у Запорізькій області

Розвиток регіонів та територіальних громад є важливим чинником соціально-економічного зростання країни. Забезпечення належного рівня фінансування місцевих програм і проєктів сприяє зменшенню диспропорцій між територіями, підвищенню якості життя населення та формуванню передумов для сталого розвитку.

Фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету виступає одним із ключових механізмів реалізації державної регіональної політики. Воно дозволяє не лише підтримувати базову інфраструктуру та соціальну сферу, але й стимулювати інвестиційну привабливість регіонів, розширювати можливості для економічного зростання та залучення приватних ресурсів. Фінансові ресурси являються головною складовою у виконанні цілей та завдань спрямованих на розвиток територій. Адже, регіональний та місцевий розвиток не можливий без забезпечення його фінансування.

Підвищення результативності бюджетної політики сьогодні потребує реалізації комплексу узгоджених заходів, спрямованих на забезпечення стійкості та збалансованості бюджету. Важливим завданням є підвищення ефективності використання бюджетних коштів, які мають бути підкріплені реальними та чітко окресленими джерелами доходів, що сприятимуть економічному розвитку регіону [31].

Важливою є фінансова підтримка регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету. Розглянемо динаміку доходів обласного бюджету Запорізької області у 2021-2024 роках (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка доходів обласного бюджету в 2021-2024 роках

Найменування доходів обласного бюджету	2021 рік, млн грн	2022 рік, млн грн	Темп росту до 2021 року, %	2023 рік, млн грн	Темп росту до 2022 року, %	2024 рік, млн грн	Темп росту до 2023 року, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Податкові надходження	3281,625	2 331,998	71	2 072,869	89	1 770,102	85
Неподаткові надходження	245,782	155,694	63	189,455	122	225,736	119
Доходи від операцій з капіталом	0,013	0,000111	0,008	–	0	0,00030	100
Всього власних доходів	3 527,420	2 487,692	71	2 262,324	91	1 995,838	88
Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам	270,748	196,214	71	308,388	157	829,930	269
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	2 861,239	2 288,899	80	2 369,900	103	2 063,848	87
Всього з державного бюджету	3 131,987	2 485,113	79	2 678,288	108	2 893,778	108
Дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	–	50,880	100	45,341	89	2 133,237	4705
Субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	35,356	17,560	53	24,246	138	213,441	880
Всього міжбюджетних трансфертів	3 167,343	2 550,553	81	2 747,875	108	5 240,456	191
Всього	6 694,763	5 038,245	75	5 010,199	99	7 236,294	144

З даних наведених в табл. 2.1 видно, що до обласного бюджету протягом 2021-2024 років надійшло за загальним та спеціальним фондом 6 694,763 млн грн, 5 038,245 млн грн, 5 010,199 млн грн, 7 236,294 млн грн відповідно, в т.ч.:

– закріплених доходів – 3 527,420 млн грн, 2 487,692 млн грн, 2 262,324 млн грн, 1 995,838 млн грн відповідно;

– дотацій і цільових субвенцій з державного бюджету – 3 131,987 млн грн, 2 485,113 млн грн, 2 678,288 млн грн, 2 893,778 млн грн відповідно;

– трансфертів з інших місцевих бюджетів – 33,356 млн грн, 68,440 млн грн, 69,587 млн грн, 2 346,678 млн грн відповідно.

Як видно з табл. 2.1, протягом 2021-2022 років спостерігається негативна динаміка доходів до обласного бюджету, а саме: у 2021 році загальна сума доходів становила 6 694,763 млн грн, а в 2022 році – 5 038,245 млн грн, що на 25 % менше ніж у 2021 році. Такий спад доходів обласного бюджету спричинений початком воєнних дій у 2022 році. Адже, з таблиці видно, що у 2021-2022 роках практично у структурі доходу обласного бюджету переважає частка саме власних доходів, проте, у зв'язку з військовими діями, у 2022 році власні доходи, зменшилися на 29 %.

У 2023 році надходження до обласного бюджету склали 5 010,199 млн грн, що практично становить обсяг доходів у 2022 році, у 2024 році – 7 236,294 млн грн, що на 44 % більше ніж у 2023 році. А саме: у 2023 році у структурі дохідної частини обласного бюджету 55 % міжбюджетних трансфертів, у 2024 році – 72 %. Це спричинено тим, що з початком повномасштабного воєнного вторгнення переформатувалися напрями та збільшилися обсяги фінансування на першочергові потреби регіону. А саме, на оборону, зокрема, заходи пов'язані із загальною мобілізацією з метою відсічі збройної агресії рф та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, забезпечення безперервного функціонування критичної інфраструктури – енергетика, водопостачання, ремонт доріг, які використовуються для військової логістики, реконструкція житла, лікарень, шкіл у громадах, які постраждали від бойових дій, захисні споруди, укриття для населення, тощо.

Такий ріст доходів до обласного бюджету обумовлений збільшенням доходу за рахунок міжбюджетних трансфертів у 2023 році на 8 % відповідно до 2022 року, у 2024 році на 91 % відповідно до 2023 року. Це свідчить про низький рівень самодостатності обласного бюджету у 2023-2024 роках.

При цьому, у 2021 році обсяг міжбюджетних трансфертів до області склав 47 %, що складає майже половину структури доходів обласного бюджету, власний дохід склав 53 %, та у 2022 році обсяг міжбюджетних трансфертів до області склав 51 %, власний дохід – 49 %.

Отже, обсяг власних доходів обласного бюджету, мав тенденцію до зменшення (темп зниження становив 57 % у порівнянні 2024 рік до 2021 року), а сума надходжень з державного бюджету мала різну тенденцію протягом 2021-2024 років (Рис. 2.1).

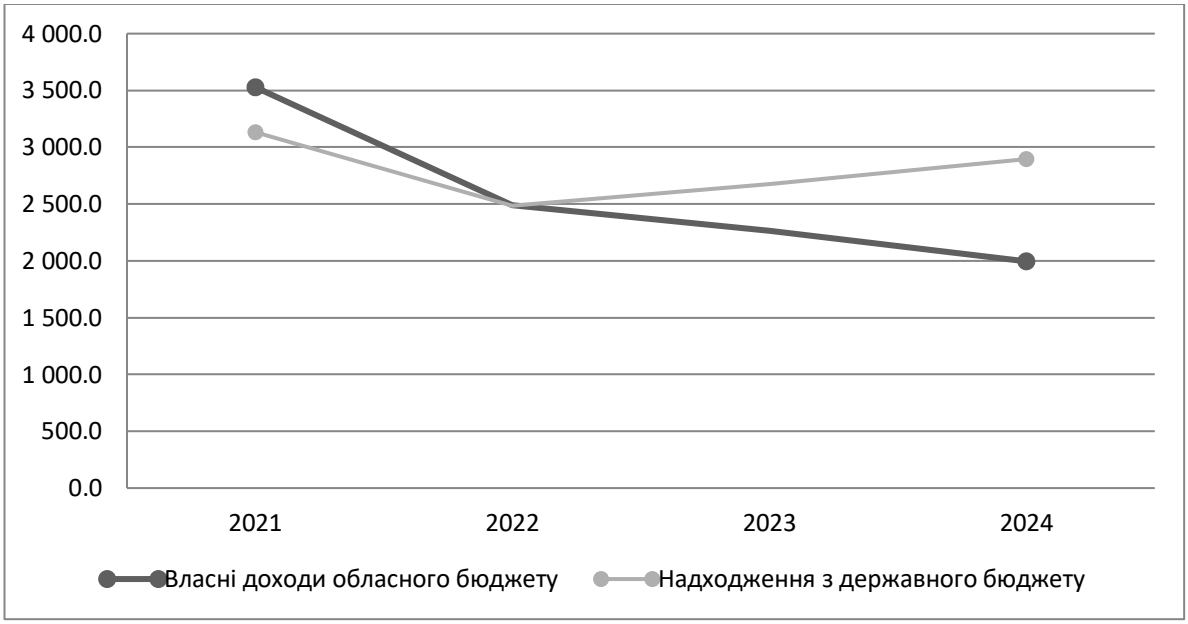

Рисунок 2.1 – Порівняння частки власних доходів та державного бюджету у надходженнях обласного бюджету у 2021-2024 роках, млн грн

Як видно на рис. 2.1 власні доходи за чотири роки йдуть на зниження. Відповідно у 2022 році на 29 % менше власних надходжень ніж у 2021 році, у 2023 році на 9 % менше ніж у 2022 році, у 2024 році на 12 % менше ніж у 2023 році.

З даних, наведених у табл. 2.1, бачимо, що основний обсяг власних коштів є податки сплачені до обласного бюджету. А саме: у 2021 році – 3281,625 млн грн, у 2022 році – 2 331,998 млн грн, у 2023 році – 2 072,869 млн грн, у 2024 році – 1 770,102 млн грн.

Основною причиною зниження надходження податків до обласного бюджету є початок військових дій та, як наслідок введення воєнного стану в країні. Зокрема, зниження надходження податків обумовлено зменшенням обсягів виробництва, призупиненням діяльності підприємств на території області, руйнуванням підприємств внаслідок бойових дій та скороченням

чисельності робочої сили. Також значний вплив мали зміни в оподаткуванні, зокрема звільненням деяких суб'єктів від сплати податку згідно пунктом 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України [32]. Як наслідок, фактичний обсяг надходжень податків у 2022-2024 роках, менший, ніж у довоєнний період.

У табл. 2.1 висвітлюється певна тенденція, а саме: надходження з державного бюджету у 2022 році мали спад – на 21 % менше ніж у 2021 році, у 2023 році надходження з державного бюджету виросли – на 8 % у порівнянні з 2022 роком, у 2024 році – на 8% більше ніж у 2023 році.

Що стосується трансфертів з державного бюджету у 2021-2024 роках, то вони складалися із субвенцій та дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам.

Проаналізовано динаміку офіційних трансфертів з державного бюджету до Запорізької області впродовж 2021-2024 років (Додаток А).

З даних, наведених у табл. А.1 (Додаток А), бачимо, що загалом на регіональний та місцевий розвиток в Запорізькій області було спрямовано у 2021 році – 22 дотації та субвенції з державного бюджету обсягом 3 131,987 млн грн, у 2022 році – 11 дотацій та субвенцій з обсягом 2 485,113 млн грн, у 2023 році – 16 дотацій та субвенцій з обсягом 2 678,288 млн грн, у 2024 році – 20 дотацій та субвенцій з обсягом 2 893,778 млн грн.

Отже, було виявлено, що надходження з державного бюджету до області становили:

1. Дотації.

Базова дотація – аналізуючи чотири роки, надійшла до області лише у 2024 році (167,4 млн грн).

Додаткова дотація на освіту та медицину – у 2021 році – 237,4 млн грн, у 2022 році – надходження складало вдвічі менше відповідно до минулого періоду (118,6 млн грн), у 2023 році та у 2024 році великої різниці обсягу надходження дотації між роками не було (127,9 млн грн та 120,7 млн грн відповідно).

Дотації, які виникли у 2022 році у зв’язку із воєнним станом, тимчасовою окупацією частини території області, активними бойовими діями:

компенсація закладам – у 2022 році – 20,4 млн грн, у 2024 році –11,4 млн грн, що на 56 % менше минулого року.

підтримка органів місцевого самоврядування деокупованих та постраждалих територій – у 2023 році – 164 млн грн, у 2024 році – 530,5 млн грн, що у 3,2 рази більше ніж у минулого року.

2. Субвенції.

– Освітній напрям

Освітня субвенція – у 2021 році – 620,1 млн грн, у 2022 році – 524,8 млн грн, що на 15 % менше ніж у минулому році, у 2023 році – 533,7 млн грн, на 2 % більше ніж у 2022 році, у 2024 році – 658,6 млн грн на 23 % більше ніж у минулому році.

Нова українська школа – у 2021 році – 47,5 млн грн, у 2024 році – 13,5 млн грн, що на 72 % менше ніж було виділено у довоєнний період у 2021 році.

Субвенції на безпечні умови у школах – 2023 році – 34,9 млн грн, у 2024 році – 336,7 млн грн, що у 9,6 разів більше ніж у минулому році.

Субвенція на створення навчально-практичних центрів – у 2021 році – 5 млн грн, у 2024 році – 12,4 млн грн, що у 2,5 разів більше ніж було передбачено у 2021 році.

Отже, можна констатувати, що пріоритетом у фінансуванні освітнього напряму у 2021 році було створення сучасної, комфортної та ефективної школи, у 2022 році – забезпечення надання ефективних освітніх послуг у дистанційному режимі, у 2023-2024 роках – забезпечення безпечних умов у школах для можливості навчання безпосередньо у закладах освіти.

– Напрям охорона здоров’я

Субвенція на підтримку медзакладів: у 2021 році – 224,2 млн грн, у 2024 році – 73,8 млн, що на 67 % менше ніж у 2021 році.

Окремі медичні субвенції (кисневі станції, COVID, компенсації ветеранам) – цільові субвенції, спрямовані на вирішення конкретних проблем.

Соціальний напрям

Субвенції на житло для ВПО та ветеранів: у 2021 році – 6,2 млн грн, у 2024 році –82 млн грн, що значно більше ніж у 2021 році (у 13,2 рази).

Субвенція для сімей учасників бойових дій: у 2021 році – 1,1 млн грн, у 2024 році – 12,8 млн грн, що у 11,6 разів більше ніж у 2021 році.

Підтримка ветеранів і демобілізованих – нова стаття з'явилася у 2024 році – 2,5 млн грн.

У даному напрямі пріоритет спрямовано на посилення підтримки ветеранів, ВПО та постраждалого населення від війни.

– Інфраструктурний напрям

У 2021–2023 роках значними були видатки на дороги – 2,7 млрд грн, у 2024 році кошти субвенції до області не надходили.

З 2023 року з'явилася субвенції на відновлення об'єктів, зруйнованих внаслідок збройної агресії, у 2023 році надійшло – 463 млн грн, у 2024 році – 626 млн грн.

Також у 2023 році надійшла субвенція в обсязі 469 млн грн на проєктування, відновлення, будівництво, модернізацію облаштування, ремонт об'єктів, яка утворилася із залишків коштів спеціального фонду державного бюджету, що надійшли у 2022 році від Європейського інвестиційного банку.

Слід наголосити, що акцент у інфраструктурному напрямі змістився з фінансування ремонту доріг на відновлення зруйнованих громадських об'єктів та ремонт об'єктів муніципальної інфраструктури.

Результати дослідження дали змогу встановити, що серед трансфертів з державного бюджету, які стабільно протягом 2021-2024 років надходили до області можна виокремити:

Освітню субвенцію;

Субвенцію на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров`я;

Додаткову дотацію на здійснення видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я.

Адже, дані видатки вважаються захищеними, так як фінансують основні соціальні напрямки регіону. Зокрема, освітня субвенція та дотація на утримання закладів освіти забезпечує рівний доступ до якісної освіти, а у зв'язку зі збройною агресією рф, організацію освітнього процесу, як в онлайн так і в офлайн форматі, для закладів, які оснащено укриттями [38].

Через субвенцію на здійснення підтримки окремих закладів та заходів та дотацію на утримання закладів у системі охорони здоров`я держава бере на себе чіткі зобов'язання щодо фінансування медичних послуг, необхідними для населення, надання пакету медичної допомоги, гарантований державою, надання широкого спектру амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги, необхідних лікарських засобів, тощо [37].

Відтак, зазначена субвенція забезпечує населенню доступність медичних послуг, підтримує мережу лікарень та програм лікування, підвищує рівень охорони здоров'я населення, а також з 2022 року в частині надання невідкладної допомоги населенню через військові дії.

Також, до 2022 року до області щороку надходили кошти державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

ДФРР – це бюджетна програма, заснована на багатоступінчастому конкурсному відборі проєктів відповідно до визначених критеріїв їх оцінювання. Отже, за результатами відбору у 2021 році кошти ДФРР надійшли до області як цільовий трансферт вже розподілений між конкретними проєктами розвитку.

Кошти ДФРР відображаються не в дохідній частині як окремий рядок, а у спеціальному фонді видатків на реалізацію конкретних інвестиційних проєктів.

Тобто, кошти ДФРР у 2021 році спрямовувалися на реалізацію конкретних інвестиційних проєктів, що забезпечують розвиток регіону. Зокрема, фінансувалися проєкти зі спорудження та модернізації спортивної інфраструктури та заходи з енергоефективності в державних і комунальних закладах освіти й медицини.

Загалом у 2021 році на фінансування 11 проєктів в Запорізькій області спрямовано кошти ДФРР в обсязі 138,706 млн грн. Протягом 2022-2024 років

кошти ДФРР на фінансування проєктів розвитку не виділялись. Передбачені в державному бюджеті кошти ДФРР, щороку перерозподілялися на фінансування пріоритетних заходів сектору оборони.

Відтак, з даних, наведених в табл. А.2 (Додаток А) видно, що за період 2022-2024 років вид та кількість щорічних дотацій і субвенцій суттєво змінилися. Основною причиною таких динамічних змін є те, що з початку збройної агресії російської федерації проти України 83 % території Запорізької області опинилося у тимчасовій окупації або в районі проведення активних бойових дій.

Решта території області знаходиться в зоні можливих бойових дій та відноситься до «помаранчевої зони» – території в межах 25-70 км від зони активних бойових дій (високий ризик небезпеки) під постійною загрозою російських атак.

Початок військових дій, запровадження військового стану та часткова окупація території області зумовило внесення змін до законодавства, зокрема, в частині умов надання субвенцій. Однією з основних умов надання деяких субвенцій є розташування громади відносно зони активних бойових дій. Саме це вплинуло на актуальність субвенцій, які надходили до області до 2022 року.

Зокрема, як видно з табл. А.2 (Додаток А), після 2021 року до області більше не надходили субвенції на:

1) реалізацію інфраструктурних проєктів та розвиток об'єктів соціально-культурної сфери, здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій та розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад – через втрату пріоритетності виділення видатків на зазначені напрями, основними напрямами фінансування наразі заходи з підвищення обороноздатності, відновлення пошкоджених об’єктів та без пекові заходи для населення;

2) реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів», закупівлю опорними закладами охорони здоров'я послуг щодо проєктування та встановлення кисневих станцій;

3) заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19 – втратила свою актуальність через зниження випадків захворювання, що поступово почало зменшувати розповсюдження епідемії;

4) погашення заборгованості з різниці в тарифах, та проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів – втратили актуальність через внесення змін до законодавства внаслідок запровадження військового стану.

Результати дослідження дали змогу встановити, що військове вторгнення рф на територію України також обумовлює появу нових субвенцій починаючи з 2022 року, які спрямовувалися на відновлення пошкоджених об’єктів та впровадження безпекових заходів для населення. З даних, наведених в табл. А.2 (Додаток А), можна виокремити субвенції на:

– облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту – у 2023 році надійшло 34,865 млн грн, у 2024 році – 336,676 млн грн, що у 9,7 разів більше ніж у 2023 році;

– облаштування безпечних умов у закладах охорони здоров'я вперше субвенція надійшла до області у 2024 році в обсязі 9,479 млн грн;

– реалізацію проєктів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії – у 2023 році – 463,069 млн грн, у 2024 році –625,788 млн грн, що на 35 % більше ніж у 2023 році;

– проєктування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів –

– задоволення потреб у забезпеченні безпечного освітнього середовища – до області у 2023 році надійшло – 84,375 млн грн.

Підсумовуючи, можна зазначити, що пріоритетами у фінансування були напрями:

1) 2021-2022 роки – дороги, освіта, охорона здоров’я;

2) 2023 рік – акцент на відновлення території, безпеку шкіл, підтримку ВПО та ветеранів;

3) 2024 рік – пріоритет відновлення територій і об’єктів інфраструктури після руйнувань, значне збільшення освітньої субвенції та видатків на безпеку освітніх закладів та закладів охорони здоров’я, підтримка ветеранів, ВПО та постраждалих громад.

Отже, узагальнюючи результати аналізу динаміки фінансування в регіоні у 2021–2024 роках, можна зробити висновок, що державна політика у сфері розподілу бюджетних ресурсів поступово адаптувалася до викликів та першочергових потреб воєнного часу. Перегляд акцентів у пріоритетах свідчить про прагнення держави забезпечити стійкість регіонального розвитку, соціальну стабільність і створити передумови для комплексного відновлення територій України.

2.2 Аналіз функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії

Початок війни став поштовхом для посилення внутрішніх механізмів фінансової стійкості України. Держава була змушена шукати додаткові ресурси, що зумовило формування у структурі державного бюджету спеціальних фондів, спрямованих на подолання викликів війни. Одним із ключових інструментів став Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (Фонд ліквідації), який акумулює кошти для фінансування відновлювальних заходів, підтримки критичної інфраструктури, реалізації соціальних програм та забезпечення першочергових потреб громадян. Створення таких фондів дало можливість не лише оперативно реагувати на воєнні та гуманітарні виклики, а й вибудувати основу для післявоєнного відновлення економіки та соціальної сфери.

Необхідність створення Фонду ліквідації виникла у зв’язку з необхідністю ліквідації наслідків бойових дій, відновлення об’єктів критичної інфраструктури, громадських будівель, житлового фонду та здійснення інших першочергових заходів внаслідок розпочатої 24 лютого 2022 року повномасштабної збройної агресії рф проти України та спричинених цією

війною значних руйнувань [40].

Статтею 42 Верховна Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [52] передбачено створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії.

Фонду ліквідації створено у складі спеціального фонду державного бюджету з метою ліквідації наслідків (у т.ч. гуманітарних, соціальних, економічних), спричинених збройною агресією рф проти України.

Визначено, що джерелом формування такого фонду кошти, отримані у зв'язку з виконанням Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів».

Встановлено, що рішення про виділення та порядок використання коштів з Фонду ліквідації приймаються Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 118 Порядку використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії зі змінами (Порядок) [29], кошти у 2023 році спрямовувалися на:

1) будівництво, ремонт громадських будинків та споруд, захисних споруд цивільного захисту та військових об'єктів;

2) будівництво об'єктів інфраструктури, зокрема пов'язаних з наданням послуг з водопостачання, водовідведення, виробництва теплової енергії, теплопостачання, електропостачання;

3) нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, розроблення проєктної документації будівель для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили його внаслідок воєнних дій, спричинених збройною агресією;

4) розроблення проєктної документації для об'єктів, які зруйновані внаслідок збройної агресії;

5) будівництво, ремонт та інші інженерно-технічні заходи із захисту об'єктів критичної інфраструктури;

6) закупівлю шкільних автобусів, спеціального транспорту для закладів

охорони здоров’я та комунальних підприємств з благоустрою територій;

7) компенсацію за знищений/пошкоджений об’єкт житлового призначення;

8) відновлення пошкоджених об’єктів житлового та громадського призначення;

9) нове будівництво об’єктів житлового призначення для осіб, які втратили житло внаслідок воєнних дій, спричинених збройною агресією.

У виняткових випадках кошти фонду ліквідації наслідків збройної агресії можуть спрямовуватися на задоволення потреб сектору оборони в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Умовами виділення коштів Фонду за напрямами є:

– створення, приріст, оновлення, придбання основних фондів комунальної або державної власності;

– регіони та територіальні громади, яким виділяються кошти фонду, віднесено до території відновлення як одного з функціональних типів територій відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики»;

– проєкти (об’єкти, заходи), на які виділяються кошти фонду за напрямами, передбаченими цим Порядком, включено до регіонального плану відновлення та розвитку, затвердженого у встановленому порядку;

– спроможність суб’єктів, на фінансування об’єктів яких залучаються кошти фонду, забезпечувати подальше власне фінансування та їх утримання;

– гранична вартість 1 кв. метра загальної площі житла, що викуповується або будується, не може перевищувати опосередковану вартість спорудження житла за регіонами України, визначену уповноваженим органом [41].

Також, Порядок передбачав уніфіковані підходи до реалізації процесу прозорого розподілу коштів – подання заявниками звернень в Єдиній цифровій інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління процесом відбудови об’єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури (зараз – система управління публічними інвестиціями DREAM) з моменту початку офіційного її функціонування. Однак до кінця 2024 року функціонал подачі заявок на

отримання коштів Фонду ліквідації в системі не запрацював.

За результатами аналізу Порядку, визначено алгоритм отримання коштів Фонду ліквідації:

1) органи місцевого самоврядування подають звернення про виділення коштів фонду обласним державним адміністраціям (ОДА);

2) ОДА приймають звернення про виділення коштів фонду і додані до них матеріали та перевіряють їх на комплектність згідно з Порядком;

3) ОДА формують звернення заявників щодо виділення коштів фонду з переліком проєктів (об'єктів, заходів) з відповідними обґрунтуваннями, поясненнями та фінансово-економічними розрахунками та направляють до міністерств, відповідно до напряму;

4) профільні міністерства перевіряють пакети документів на відповідність Порядку та виносять на розгляд робочої групи створеної при Мінрозвитку;

5) за результатами позитивно прийнятого рішення робочої групи, проєкт відповідного нормативно-правового акта подається на розгляд Кабінету Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23.01.2024. № 79 внесено зміни до Порядку, в частині:

– надання повноважень Уряду виділяти кошти з Фонду для термінового фінансування будь-яких проєктів, пов'язаних з ліквідацією наслідків збройної агресії, виключно на вимогу заявника, не враховуючи раніше затверджені умови Порядку. Слід наголосити, що така новація спричинила ризики щодо відкритості та об'єктивності виділення та використання коштів Фонду ліквідації;

– розширення переліку заявників на отримання коштів Фонду ліквідації, а саме: органами місцевого самоврядування (відповідними військовими адміністраціями населених пунктів у разі їх утворення.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2025 № 180 [43] внесено зміни до Порядку використання коштів Фонду ліквідації.

Вагомою зміною в Порядку є значне скорочення напрямів спрямування коштів Фонду ліквідації, а саме, пункт 2 Порядку викладено в новій редакції. У

2025 році кошти з Фонду ліквідації спрямовуються на дві цілі [44]:

компенсацію людям, чиє житло було зруйноване або пошкоджене – для його відновлення або придбання нового.

Завершення проєктів, які вже були розпочаті та реалізовувалися коштом Фонду ліквідації, але потребують додаткового фінансування.

У процесі дослідження нормативно-правового забезпечення та особливості функціонування Фонду ліквідації було встановлено, що вирішальна роль при відборі проєктів, які фінансувались у 2023 році за рахунок коштів Фонду, належала відповідним центральним органам виконавчої влади за поданням облдержадміністрацій, як наслідок не повністю враховуються потреби органів місцевого самоврядування.

Створено умови та ризики недостатньо прозорого розподілу коштів Фонду ліквідації, зокрема через незатвердження прозорої методології пріоритезації проєктів.

У 2024 році з’явилась можливість у органів місцевого самоврядування подавати звернення до Мінрозвитку напряму, без можливості облдержадміністраціям проводити на свій розсуд пріоритезацію проєктів, які потребують відновлення.

З 2025 року розподіл коштів не передбачає фінансування відповідно до встановлених норм і мети створення Фонду – ліквідації наслідків збройної агресії в частині відновлення пошкоджених об’єктів. Натомість спрямовуються лише на завершення розпочатих у минулих роках проєктів та на виплату компенсацій населенню за зруйноване житло.

Враховуючи значні недоліки в механізмі розподілу і використання коштів Фонду ліквідації актуальним є аналіз динаміки виділення коштів.

Загалом в державному бюджеті передбачено Фонд ліквідації в обсязі 56 600,200 млн грн у 2023 році, 16 889,952 млн грн у 2024 році. Динаміка та склад коштів наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка виділення коштів Фонду ліквідації

Напрям фінансування	2023 рік, млрд грн	2024 рік, млрд грн
1	2	3
Захист об’єктів критичної інфраструктури	18875,3	-
Регіональні проєкти відбудови (на будівництво/відновлення об’єктів інфраструктури)	17784,5	13277,8
Ліквідація наслідків знищення Каховської ГЕС, зокрема будівництво магістральних водогонів	322,7	–
Будівництво та відновлення житлової та громадської інфраструктури	3556,0	1537,752
Експериментальний проєкт з комплексного відновлення постраждалих населених пунктів	3350,1	1905,9
На інші потреби (пошкоджені заклади освіти, проєкти відновлення, реконструкція закладів та об’єктів Міноборони, соціально-психологічної реабілітації населення за проєктом Мінветеранів)	12711,6	168,5

Проведений аналіз динаміки виділення коштів Фонду ліквідації (табл. 2.2) визначає основні пріоритети використання коштів у 2023-2024 роках. Відповідно до визначених напрямів головними розпорядниками коштів є Міністерство розвитку громад та територій, Фонд державного майна, Міністерства освіти і науки, Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури, Міноборони, МВС, тощо.

Одержувачами бюджетних коштів, виділених:

– Фонду державного майна є підприємства, що належать до сфери управління Фонду;

– Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури є державні підприємства та організації, які належать до сфери управління Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури, у тому числі, регіональні агентства відновлення;

– Міністерствам – обласні державні адміністрації.

У 2023 році кошти Фонду ліквідації не розподілені в повному обсязі. Із даних наведених у табл. 2.3 із затверджених у державному бюджеті на 2023 рік 61 860,1 млн грн рішеннями Кабінету Міністрів України розподілено 56 600,2 млн грн.

Таблиця 2.3 – Дані про використання коштів Фонду у 2023 році

Бюджетна програма, головний розпорядник бюджетних коштів	Затверджено на 2023 рік	Касові видатки
1	2	3
Мінрозвитку, у тому числі:		
компенсація за знищені об’єкти	5 800,000	5 800,000
компенсація «єВідновлення»	5 933,300	5 933,300
субвенція на ліквідацію наслідків	9 284,500	3 428,700
МВС – підрозділи цивільного захисту, підготовка кадрів	53,500	19,500
Мінветеранів – психреабілітація та профадаптація	200,600	150,100
Міноборони – забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка військ, медичне забезпечення	544,500	193,400
МОН – підготовка кадрів	179,700	-
Агентство відновлення – магістральні водогони	8 500,000	8 280,200
Агентство відновлення – об’єкти інфраструктури паливно-енергетичного сектору	18 875,300	13 291,200
Агентство відновлення – будівництво та відновлення різних об’єктів	3 556,000	418,300
Агентство відновлення – відновлення населених пунктів	3 350,100	559,000
Миколаївська облдержадміністрація – відновлення об’єктів внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції	150,000	24,300
Херсонська облдержадміністрація – відновлення об’єктів внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції	172,700	18,900
Всього	56 600,200	38 116,900

У результаті дослідження використання коштів Фонду ліквідації у 2023 році (табл. 2.3) виявлено, що з передбаченого фінансування:

– Мінрозвитку – на програми Компенсація за знищені об’єкти та «єВідновлення» (11 733,3 млн грн) освоєно 100 % від передбаченого обсягу, та субвенцію на ліквідацію наслідків (9 284,5 млн грн) освоєно 3 428,7 млн грн – 36,9 % від передбаченого на рік;

– МВС – на створення та забезпечення функціонування підрозділів цивільного захисту, підготовку кадрів (53,5 млн грн) освоєно 19,5 млн грн –

36,4 % від передбаченого;

– Мінветеранів – на псих реабілітацію та профадаптацію (200,6 млн грн) освоєно 150,1 млн грн – 74,8 % від передбаченного;

– Міноборони – забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка військ, медичне забезпечення (544,5 млн грн) освоєно 193,4 млн грн – 35,5 %;

– МОН – підготовка кадрів (179,7 млн грн) фінансування не здійснювалось;

– Агентству відновлення – на реалізацію двох експериментальних проєктів з відновлення населених пунктів (3350,1 млн грн) та будівництва, ремонту та інших інженерно-технічних заходів із захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору критичної інфраструктури (18875,3 млн грн) освоєно 13 850,2 млн грн – 73,4 % до передбаченого обсягу;

– Агентству відновлення – водогони та будівництво та відновлення різних об'єктів (12 056,0 млн грн) освоєно 8 698,5 млн грн – 72,2 %;

– Миколаївській облдержадміністрації – відновлення об'єктів внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції (150,0 млн грн) освоєно 24,3 млн грн – 6,2 %;

– Херсонській облдержадміністрації – відновлення об'єктів внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції (172,7 млн грн) освоєно 18,9 млн грн – 10,9 %.

Загалом в результаті фінансування проєктів за рахунок коштів Фонду ліквідації освоєно 67,3 % від передбаченого обсягу на 2023 рік.

У 2024 році рішеннями Кабінету Міністрів України розподілено 16 889,952 млн грн коштів Фонду ліквідації. Пріоритети надавалися проєктам спрямованим на відбудову об'єктів інфраструктури, покращення соціальної сфери для підвищення рівня надання послуг населенню (Табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Стан використання коштів Фонду у 2024 році

Бюджетна програма, головний розпорядник бюджетних коштів	Затверджено на 2024 рік	Касові видатки
1	2	3
Мінрозвитку, у тому числі:		
субвенція на ліквідацію наслідків	7 656,638	5 408,071
Мінветеранів – психреабілітація та профадаптація	50,507	45,065
МОЗ - спеціалізована медична допомога	67,955	66,445
Національна академія медичних наук	50,000	49,998
Агентство відновлення – магістральні водогони	5 431,200	5 222,167
Агентство відновлення – будівництво та відновлення різних об’єктів	1 537,752	360,736
Агентство відновлення – відновлення населених пунктів	1 905,900	504,000
Київська облдержадміністрація – відновлення пошкоджених багатоквартирних житлових будинків у Київській області	190,000	97,409
Всього	16 889,952	11 753,891

У результаті дослідження використання коштів Фонду ліквідації у 2023 році (табл. 2.4) виявлено, що з передбаченого фінансування:

– Мінрозвитку – на субвенцію на ліквідацію наслідків (7 656,6 млн грн) освоєно 5 408,1 млн грн – 70,6 % від передбаченого на рік;

– Мінветеранів – на псих реабілітацію та профадаптацію (50,5 млн грн) освоєно 45,1 млн грн – 89,2 % від передбаченого;

– МОЗ – спеціалізована медична допомога (68 млн грн) освоєно 66,4 млн грн – 97,8 %;

– Національній академії медичних наук – спеціалізована медична допомога (50 млн грн) освоєно 100 % від передбаченого;

– Агентству відновлення – на реалізацію проєктів з відновлення населених пунктів (1905,9 млн грн), магістральні водогони (5431 млн грн), будівництво та відновлення різних об’єктів (1537,8 млн грн) освоєно 6086,9 млн грн – 68,6 % до передбаченого обсягу.

– Київська облдержадміністрація – відновлення пошкоджених багатоквартирних житлових будинків у Київській області (190,0 млн грн) освоєно 97,4 млн грн – 51,3 %.

Загалом в результаті фінансування проєктів за рахунок коштів Фонду ліквідації освоєно 69,6 % від передбаченого обсягу на 2024 рік.

Важливим з позиції ефективності бюджетного механізму реалізації завдань державної регіональної політики є використання коштів Фонду ліквідації. Так, з передбачених на 2023 рік – 56600,2 млн грн використано 38116,9 млн грн або 67,3 %, на 2024 рік – 16 889,952 млн грн використано 11 753,891 млн грн або 69,6 % до передбаченого обсягу на рік.

Запорізькій області кошти Фонду ліквідації вперше зайшли у 2023 році. До Запорізької області надійшло коштів Фонду ліквідації у 2023 році – 1 340,4 млн грн, у 2024 році – 1 194,6 млн грн (рис. 2.2).

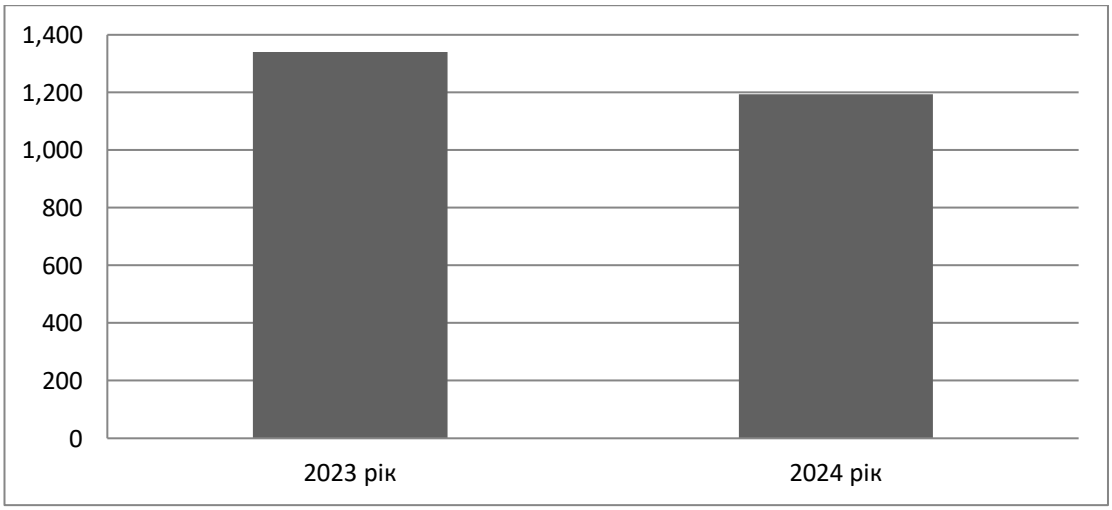

Рисунок 2.2 – Динаміка надходжень коштів Фонду ліквідації, що надійшли до області у 2023-2024 роках

Відповідно до даних наведених у табл. 2.2 кошти Фонду ліквідації надійшли:

– до обласного бюджету у вигляді субвенції на реалізацію проєктів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії в обсязі – 463,069 млн грн у 2023 році, 798,442 млн грн – у 2024 році;

– Службі відновлення у Запорізькій області на фінансування проєктів з

будівництва та відновлення об’єктів інфраструктури, житлового та громадського призначення в обсязі 877,372 млн грн у 2023 році, 508,807 млн грн у 2024 році (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка надходжень коштів Фонду ліквідації до Запорізької області у 2023-2024 роках

Отримувач коштів	Обсяг передбачених коштів у 2023 році, млн грн	Кількість проєктів у 2023 році	Обсяг передбачених коштів у 2024 році, млн грн	Кількість проєктів у 2024 році
1	2	3	4	5
Запорізька область	1340,441	12	1307,25	17
Обласний бюджет Запорізької області	463,069	4	625,788	7
Бюджет Запорізької міської територіальної громади	–	–	172,654	4
Служба відновлення у Запорізькій області	877,372	8	508,808	6

За інформацією наданою в табл. 2.5 виявлено, що у 2023 році на фінансування 12 проєктів області виділено 1340,441 млн грн, освоєно – 700,732 млн грн, що становить 52,3 % до передбаченого обсягу, у 2024 році на реалізацію 17 проєктів області передбачено 1307,250 млн грн, освоєно – 753,934 млн грн, що становить 57,7 % до передбаченого обсягу.

За результатами дослідження виявлено, що в основному кошти були спрямовані (рис. 2.5):

– у 2023 році на відновлення житлових будинків внаслідок ракетних обстрілів (7 проєктів), на реконструкцію будівлі навчального закладу (1 проєкт), реконструкція водопостачання населених пунктів регіону (4 проєкти);

– у 2024 році на в першу чергу на проєкти, фінансування, яких розпочато у 2023 році, але не завершено, та на нові проєкти. Загалом кошти спрямовувалися на відновлення житлових будинків внаслідок ракетних обстрілів (12 проєктів), на реконструкцію закладу охорони здоров’я (1 проєкт), реконструкція

водопостачання населених пунктів регіону (4 проєкти).

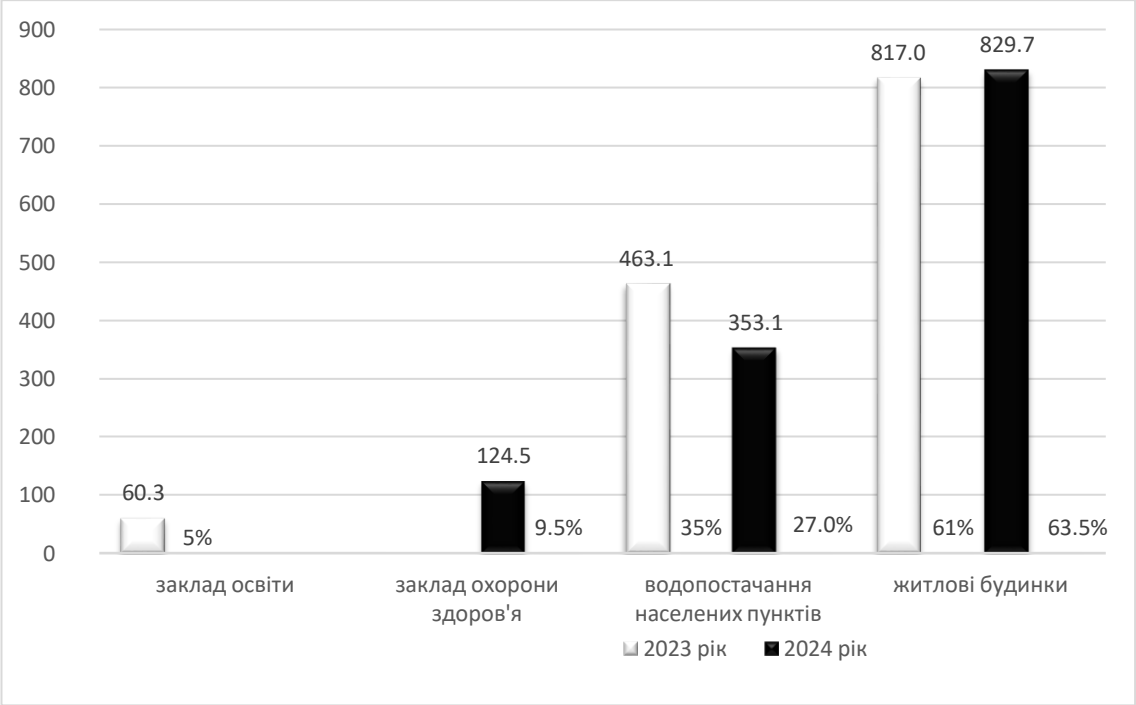

Рисунок 2.3 – Напрями фінансування за рахунок Фонду ліквідації у Запорізькій області у 2023-2024 роках

Відтак, відповідно до рис 2.5 у 2023 році на заклад освіти – 5 % коштів Фонду ліквідації, що складає 60,3 млн грн від загального обсягу, на водопостачання населених пунктів спрямовано 35%, що складає 463,1 млн грн, на житлові будинки – 61 %, що складає 817,0 млн грн від загального обсягу передбаченого на рік.

Відповідно у 2024 році на заклад охорони здоров'я – 10 %, що складає 124,5 млн грн, на водопостачання населених пунктів спрямовано 27 % коштів Фонду ліквідації, що складає 353,1 млн грн, на житлові будинки – 63 %, що складає 829,7 млн грн від загального обсягу передбаченого на рік.

Враховуючи результати дослідження встановлено, що:

1. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії важливий і дієвий інструмент для відновлення країни після руйнувань. За час його функціонування Фонд уже приніс конкретні результати. Проте масштаб проблем значний та з кожним

обстрілом територій стає дедалі більшим.

2. Фінансовий механізм Фонду ліквідації не відповідає об’єктивному, прозорому та ефективному розподілу та використанню коштів на державну підтримку боротьби з наслідками війни, а саме:

– кошти Фонду ліквідації, як і більшість цільових субвенцій, залучалися до області за результатами подання конкретних переліків проєктів від заявників, при цьому відсутня прозорість та участь громадськості у пріоритезації проєктів, які потребують залучення коштів;

– замало інформації у відкритих джерелах щодо моніторингу фінансування за рахунок бюджетного ресурсу на кожному етапі реалізації проєктів;

– занадто низький відсоток освоєння коштів відповідно до передбаченого обсягу коштів на рік, що призводить до неефективності використання фінансового ресурсу. Через це кошти Фонду ліквідації, які акумулюються на наступний рік, першочергово, відповідно до умов Порядку, спрямовуються на проєкти, які не були завершені до кінця минулого року. А це значно зменшує обсяги фінансового ресурсу для можливості виділення коштів на нові проєкти;

– зрив тендерних процедур щодо оголошення аукціону на визначення виконавця робіт по проєкту через порушення умов проведення тендеру на майданчику Prozorro, не кваліфіковані підрядні організації, які виконують роботи на об’єктах, як наслідок перевищення термінів реалізації проєктів та неосвоєння бюджетних коштів у визначений термін.

Отже, можна виокремити пропозиції вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання коштів Фонду ліквідації.

1. Необхідно забезпечити ефективність, прозорість, ефективне управління та пріоритизацію, прискорення процедур отримання коштів. Одним із дієвих способів у досягненні цих умов є використання системи управління публічними інвестиціями DREAM. Це забезпечить контроль ключових процесів на всіх етапах управління публічними інвестиціями в режимі реального часу. Адже, система відкрита для використання будь-ким. Вона сприятиме зокрема, прозорості та підзвітності, ефективному плануванню, розподілу та реалізації

публічних інвестицій, зменшенню будь-яких ризиків у цьому процесі, створення точної звітності та покращення загальної ефективності використання коштів.

2. Винайти підходи до якісного відбору підрядних організацій, які реалізовуватимуть проєкти, для запобігання зриву термінів освоєння коштів та своєчасного завершення робіт на об’єкті. Запровадити перевірку організацій, шляхом аналізу їх діяльності у виконанні подібних проєктів. Доцільним є формування комплексної системи попереднього кваліфікаційного відбору підрядних організацій, що передбачає не лише перевірку наявності ліцензій, матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу, а й оцінювання результатів попередньої діяльності за аналогічними проєктами.

3. Надати можливість населенню відповідної території, яка потребує залучення коштів Фонду ліквідації, обирати пріоритети у фінансуванні відновлення пошкоджених об’єктів шляхом голосування або оцінювання. Цим самим відійти від надання вирішальної ролі при відборі проєктів для фінансування за рахунок коштів Фонду, відповідним центральним органам виконавчої влади. Такий механізм можна впровадити з використанням системи управління публічними інвестиціями DREAM або через розповсюджений наразі додаток серед населення – Єдиний портал державних послуг Дія. Такий підхід забезпечить залученість громад до прийняття рішень, спрямованих на підвищення рівня життя населення відповідної території.

2.3 Капітальні інвестиції у фінансуванні регіонального розвитку

Проведена систематизація сучасних фінансових механізмів державної регіональної політики дала змогу виокремити інвестиційні механізми в самостійний блок. Зростання їхньої ролі в сучасних умовах обумовлює необхідність поглибленого дослідження ключового інструменту цього механізму – капітальних інвестицій.

Капітальні інвестиції – інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів. До

інвестицій у матеріальні активи належать інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення), інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, біологічні активи тваринництва, капітальний ремонт та інші необоротні матеріальні активи [56].

До інвестицій в нематеріальні активи належать обсяги інвестицій у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами, майном, прав на знаки для товарів і послуг, на об'єкти промислової власності, авторських та суміжних прав [56].

До інвестицій в основний капітал (капітальні вкладення) належать інвестиції у капітальне будівництво, машини, обладнання, інструмент, інвентар, транспортні засоби та інші основні засоби [56]. Дані з інвестицій в основний капітал розподілено за видами економічної діяльності, у розвиток яких були спрямовані ці інвестиції.

У країнах з історією стійкого зростання темпами понад 6-7 % ВВП загальний рівень інвестицій має бути 25-30 % ВВП. З них інвестиції державного сектору в інфраструктуру мають становити приблизно 5-7 %, а приватного сектору — близько 20-25 % ВВП [57]. В Україні рівень капітальних інвестицій у структурі кінцевого споживання ВВП становили: у 2021 році 12,4 %, у 2022 році 7,8 %, що значно менше ніж у попередньому періоді через початок воєнних дій, у 2023 році 9,5 % – показник почав зростати порівняно з попереднім роком, у 2024 році 15,5 %, що значно вище ніж у 2023 році (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка змін капітальних інвестицій у 2021-2024 роках

Найменування показника	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
1	2	3	4	5
Валовий внутрішній продукт, у факт. цінах, млрд грн	5 450, 8	5 239,1	6 627,9	7 658,7
Індекси валового внутрішнього продукту, у % до попереднього року	163,1%	96,1%	126,5%	115,6%
Капітальні інвестиції, у фактичних цінах, млрд грн	673,899	409,660	627,281	1 185,8

Індекси капітальних інвестицій, у % до попереднього року	132,6%	60,8%	153,1%	189,0%
Рівень капітальних інвестицій у структурі кінцевого споживання ВВП, %	12,4%	7,8%	9,5%	15,5%

Як видно з даних наведених у табл. 2.6 на тлі поступового відновлення економічного зростання після 2022 року, з 2023 року починається значне зростання обсягів та індексів капітальних інвестицій. Так, фактичний обсяг капітальних інвестицій у 2023 році збільшився на 217,621 млрд грн, реальний на 53,1% у порівнянні з 2022 роком та у 2024 році збільшився на 558,519 млрд грн, що на 89 % більше у порівнянні з 2023 роком.

Індекси капітальних інвестицій за регіонами (табл. 2.7) вказують на загалом високу динаміку інвестиційного потенціалу у 2021 році. Проте, у 2022 році індекси по усім регіонам крім Закарпатської області мають низькі показники, що пов’язано з безпековою ситуацією та введенням воєнного стану в Україні.

З 2023 року індекси мають тенденцію до поступового збільшення, що показує позитивну динаміку збільшення на місцях, а це відкриття нових виробництв, створення нових робочих місць, зростання реальної заробітної плати та, відповідно, наповнення місцевих бюджетів.

Таблиця 2.7 – Індекси капітальних інвестицій по регіонах у 2021-2024 роках

Назва регіону	Індекс в порівнянні до відповідного періоду минулого року, %			
	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
1	2	3	4	5
Україна	113,0	52,9	141,4	135,1
Вінницька	133,1	70,1	108,7	145,2
Волинська	69,2	86,1	102,5	176,4
Дніпропетровська	113,9	42,1	147,9	124,4
Донецька	103,6	19,1	101,2	85,2

Житомирська	115,7	43,2	179,5	149,1
Закарпатська	114,5	130,8	95,0	139,7
Запорізька	139,2	4,0	78,8	126,7
Івано-Франківська	141,7	60,6	165,3	135,5
Київська	135,1	58,6	161,3	142,6
Кіровоградська	100,3	67,7	101,9	144,0
Луганська	116,2	7,0	45,5	51,4
Львівська	137,7	68,6	130,4	119,5
Миколаївська	103,8	39,9	144,5	202,4
Одеська	102,3	49,7	102,7	149,6
Полтавська	102,3	57,3	133,0	108,7
Рівненська	117,2	90,5	178,8	116,7
Сумська	113,8	53,8	145,6	149,2
Тернопільська	122,5	73,1	101,7	153,6
Харківська	102,1	28,4	220,8	170,5
Херсонська	115,8	5,6	153,2	77,8
Хмельницька	107,6	65,7	118,1	125,3
Черкаська	122,4	62,9	137,8	125,1
Чернівецька	123,6	77,5	106,6	111,0
Чернігівська	123,7	79,7	144,0	131,7
м.Київ	110,0	55,0	156,6	136,2

Найбільш високі темпи реального зростання капітальних інвестицій у 2021 році були досягнуті у Івано-Франківській (141,7 %), Запорізькій (139,2 %), Львівській (137,7 %), Київській (135,1 %) та Вінницькій (133,1 %) областях. Лише Волинська область не досягнула рівня 2020 року (69,2 %).

У 2022 році зростання темпу капітальних інвестицій були досягнуті лише у Закарпатській області (130,8 %) Це обумовлено тим, що регіон відноситься до найбільш безпечних у порівнянні з іншими територіями країни. Зокрема, у 2022 році до Закарпатської області релоковано 374 підприємства різних форм власності, у тому числі і фізичні особи-підприємці. У розрізі видів економічної діяльності це: 46,8 % – підприємства, які відносяться до ІТ-індустрії 28,1 % – до сфери послуг у т.ч. і торгівельних; 20,1 % – підприємства переробної промисловості; 4 % – сфера будівництва; решта відноситься до сфери вантажних перевезень та сільського господарства [59]. Найнижчі темпи капітальних

інвестицій у 2022 році спостерігаються у Запорізькій (4 %), Херсонській (5,6 %) та Луганській (7 %) областях, що пов’язано з військовими діями на території та окупацією значної частини їх територій.

Найбільш високі темпи реального зростання капітальних інвестицій у 2023 році були досягнуті у Харківській (220,8 %), Житомирській (179,5 %), Рівненській (178,8 %), Івано-Франківській (165,3 %) та Київській (161,3 %) областях. Не досягнули рівня 2022 року Закарпатська область (95 % у порівнянні до 2022 року), Луганська область – 45,5 %, Запорізька область – 78,8 %.

У 2024 році найбільш високі темпи реального зростання капітальних інвестицій були досягнуті у Миколаївській (202,4 %), Волинській (176,4 %), Харківській (170,5%) та Тернопільській (153,6%) областях. Не досягнули рівня 2023 року Луганська (51,4 %), Херсонська (77,8 %), Донецька (85,2 %).

Водночас найбільший обсяг капітальних інвестицій у 2021-2024 роках у м. Києві, а саме, у 2021 році – 170,1 млрд грн або 32,2% від загального обсягу по країні, у 2022 році – 83,6 млрд грн або 33,5 % до загального обсягу, у 2023 році – 146,6 млрд грн або 37,1 % до загального обсягу, у 2024 році – 199,6 млрд грн або 37,4 % до загального обсягу по країні (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Обсяги капітальних інвестицій по регіонах у 2021-2024 роках

Регіон	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Обсяг капіталь-них інвести-цій, млн грн	у % до обсягу по Україні	Обсяг капіталь-них інвести-цій, млн грн	у % до обсягу по Україні	Обсяг капіталь-них інвести-цій, млн грн	у % до обсягу по Україні	Обсяг капіталь-них інвести-цій, млн грн	у % до обсягу по Україні
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Україна	528 802,0	100,0	279 597,8	100	395 450,0	100	534 417,1	100
Вінницька	14 013,1	2,7	9 817,0	3,5	10 670,1	2,7	15 494,4	2,9
Волинська	8 263,2	1,6	7 111,0	2,5	7 289,6	1,8	12 861,6	2,4
Дніпропетров-ська	65 469,8	12,4	27 593,0	9,9	40 805,2	10,3	50 758,3	9,5
Донецька	30 072,8	5,7	5 729,4	2,0	5 796,0	1,5	4 938,7	0,9

Житомирська	9 484,4	1,8	4 098,5	1,5	7 357,1	1,9	10 966,9	2,1
Закарпатська	5 126,3	1,0	6 702,8	2,4	6 365,3	1,6	8 890,6	1,7
Запорізька	18 270,8	3,4	7 315,8	2,6	5 764,5	1,5	7 305,7	1,4
Івано-Франків-ська	8 408,2	1,6	5 098,4	1,8	8 429,7	2,1	11 425,6	2,1
Київська	35 927,4	6,8	21 046,1	7,5	33 954,8	8,6	48 402,7	9,1
Кіровоградська	6 540,4	1,2	4 428,8	1,6	4 512,3	1,1	6 495,7	1,2
Луганська	3 291,8	0,6	229,4	0,1	104,4	0,0	53,6	0,0
Львівська	24 041,9	4,5	16 494,7	5,9	21 510,4	5,4	25 702,8	4,8
Миколаївська	8 272,7	1,6	3 269,3	1,2	4 722,6	1,2	9 558,8	1,8
Одеська	18 853,7	3,6	9 366,8	3,4	9 618,7	2,4	14 391,1	2,7
Полтавська	23 808,2	4,5	13 650,8	4,9	18 152,7	4,6	19 726,5	3,7
Рівненська	6 076,3	1,1	5 497,5	2,0	9 829,5	2,5	11 474,1	2,1
Сумська	7 465,0	1,4	4 013,9	1,4	5 845,7	1,5	8 721,1	1,6
Тернопільська	8 536,6	1,6	6 241,3	2,2	6 350,0	1,6	9 750,5	1,8
Харківська	19 438,6	3,7	5 521,1	2,0	12 189,7	3,1	20 785,8	3,9
Херсонська	5 157,9	1,0	289,9	0,1	444,3	0,1	345,8	0,0
Хмельницька	10 874,8	2,0	7 145,3	2,6	8 437,2	2,1	10 572,5	2,0
Черкаська	9 590,3	1,8	6 029,2	2,2	8 310,9	2,1	10 396,6	1,9
Чернівецька	3 397,2	0,6	2 633,9	0,9	2 808,3	0,7	3 117,4	0,6
Чернігівська	8 367,1	1,6	6 667,8	2,4	9 603,8	2,4	12 644,1	2,4
м. Київ	170 053,4	32,2	93 606,3	33,5	146 577,3	37,1	199 635,9	37,4

За даними табл. 2.8 у 2021 році найменші обсяги капітальних інвестицій спрямовуються у господарський комплекс Чернівецької та Луганської (по 0,6% від загального обсягу по країні), Рівненської (1,1 %), Кіровоградська (по 1,2 %) областей. У 2022 році найменші обсяги капітальних інвестицій спрямовуються у господарський комплекс Херсонської та Луганської (по 0,1% від загального обсягу по країні), Рівненської (0,9 %) областей.

З 2023 року в Луганській області капітальні інвестиції не здійснювалися. Найменші обсяги капітальних інвестицій у 2023 році спрямовуються у господарський комплекс Херсонської (0,1% від загального обсягу по країні), Чернівецької (0,7 %) областей. З 2024 року в Херсонській області капітальні інвестиції не здійснювалися. Найменші обсяги капітальних інвестицій у 2024 році спрямовуються у господарський комплекс Чернівецької (0,6 % від загального обсягу по країні), Донецької (0,9 %) областей.

За результатами дослідження визначено, що інвестиційний потенціал

країни має риси неоднорідності та нестабільності розвитку. Отже, при реалізації державної регіональної політики слід враховувати можливості, зокрема джерела і потреби кожного регіону та напрями підвищення їх конкурентоспроможності.

З огляду на роль джерел фінансування капітальних інвестицій в Україні розглянемо їх структуру у 2021-2024 роках (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Капітальні інвестиції за джерелами фінансування у 2021-2024 роках

Джерела фінансування	2021 рік, млн грн	2022 рік, млн грн	2023 рік, млн грн	2024 рік, млн грн
коштів державного бюджету	48 545,5	26 374,022	38 995	58 178,3
коштів місцевих бюджетів	44 207,8	12 766,498	28 554	30 666,2
власних коштів підприємств та організацій	362 693,0	203 427,644	285 675	379 613,4
кредитів банків та інших позик	26 654,1	11 822,116	11 649	20 473,9
коштів інвесторів-нерезидентів	779,0	92,193	290,0	240,8
коштів населення на будівництво житла	28 576,2	17 913,912	21 789	32 666,6
інших джерел фінансування	17 346,4	7 201,447	8 498	12 578,0

На основі даних наведених в табл. 2.9 визначено, що головним джерелом інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, а наступним по обсягам джерелом фінансування є кошти державного бюджету.

Тому, у контексті дослідження інвестиційних регіонального та місцевого розвитку, важливо розглянути динаміку освоєння капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Капітальні інвестиції за рахунок коштів державного бюджету

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
1	2	3	4	5

Видатки державного бюджету, млн грн	1 490 258,9	2 705 423,3	4 014 418,1	4 486 682,7
Капітальні видатки державного бюджету, млн грн	134 090,5	88 371,8	208 531,4	305 255,5
Капітальні інвестиції за рахунок коштів державного бюджету, млн грн	48 545,5	26 374,0	38 995,0	58 178,3
Частка капітальних інвестицій у загальних видатках державного бюджету, %	3,3	1,0	1,0	1,3
Частка капітальних інвестицій у капітальних видатках, %	36,2	29,8	18,7	19,1
Частка капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету в загальному обсязіінвестицій за рахунок усіх джерел, %	9,2	9,4	9,9	10,9

За результатами аналізу можна зазначити, що негативна динаміка мала місце у 2022 році. З 2023 року обсяг капітальних інвестицій за рахунок державного бюджету були освоєні в обсягах 38 995,0 млн грн. і 58 178,3 млн грн відповідно. Якщо розглядати відносні показники, то частка капітальних інвестицій у загальних видатках державного бюджету в 2021 році склала – 3,3%, у 2022 та 2023 році – 1 %, у 2024 році – 1,3 %. Частка капітальних інвестицій за рахунок державного бюджету в загальному обсязі інвестицій за рахунок всіх джерел у 2021 році – 9,2%, у 2022 році – 9,4 %, у 2023 році – 9,9 %, у 2024 році – 10,9 %.

Збільшення обсягів і частки капітальних інвестицій свідчить про зростання витрат державного бюджету на нове будівництво, реконструкцію, розширення і технічне переоснащення підприємств, об’єктів соціально-культурного і житлово-комунального призначення, що є індикатором ефективного фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету.

За результатами проведених досліджень визначено, що серед основних причин, які вказують на проблеми залучення потенціалу інвестицій, незалежно від їх джерел, для фінансування регіонального та місцевого розвитку є:

– зниження рівня інвестиційної активності, особливо з 2022 року, що є наслідком, насамперед, повномасштабного вторгнення рф на територію України;

– глибокі інфляційні процеси;

– неконкретизована потреба в інвестиційних ресурсах;

– низька заінтересованість внутрішнього інвестора, відсутність дієвих механізмів стимулювання внутрішніх інвестицій на регіональному рівні;

– нерегулярність у багатьох випадках або відсутність фінансування програм і заходів із провадження інвестиційної діяльності.

Подолання окреслених проблем створить умови для результативного функціонування інвестиційного механізму реалізації державної регіональної політики. Важливу роль у цьому процесі відіграють інвестиції з державного бюджету, оскільки їх обсяги та динаміка є своєрідним індикатором стану національної економіки. Саме від ефективності бюджетного інвестування значною мірою залежить стале економічне зростання держави та її регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності та посилення ресурсного потенціалу, що відповідає пріоритетам регіональної політики.

Капітальні інвестиції виступають важливим інструментом формування структури національної та регіональної економіки у відповідності до вимог ринкової кон’юнктури, сприяють зменшенню диспропорцій у соціально-економічному розвитку територій, забезпечують зростання рівня та якості життя населення незалежно від місця проживання. Це підтверджує посилення ролі бюджетних інвестицій у фінансуванні регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету.

Висновки до розділу 2

За результатами аналізу стану фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету у Запорізькій області встановлено:

1. У порівнянні 2024 року до 2021 року обсяг власних доходів обласного бюджету мав тенденцію до зменшення (темп зниження становив 57 %

відповідно), а сума надходжень з державного бюджету мала різну тенденцію протягом 2021-2024 років. Основною причиною зниження власних надходження до обласного бюджету є зменшення надходження основного джерела власних доходів – податків, що пов’язано з початком військових дій та, як наслідок введення воєнного стану в країні.

2. За період 2022-2024 років вид та кількість щорічних дотацій і субвенцій суттєво змінилися. Основною причиною таких динамічних змін є те, що з початку збройної агресії російської федерації проти України 83 % території Запорізької області опинилося у тимчасовій окупації або в районі проведення активних бойових дій, а решта території області знаходиться в зоні можливих бойових дій.

3. Основний акцент субвенцій, які надходили до області у 2022-2024 році, спрямовано на відновлення територій і об’єктів інфраструктури після руйнувань, забезпечення безпеки в освітніх закладах та закладах охорони здоров’я, підтримку ветеранів, ВПО та постраждалих від обстрілів громад.

Результати дослідження функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії дали змогу встановити:

1. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії важливий і дієвий інструмент для відновлення країни після руйнувань.

2. Механізм розподілу та фінансування за рахунок Фонду ліквідації не відповідає об’єктивності та прозорості, відсутня участь громадськості у прийнятті рішень, порушення умов проведення тендерних процедур, відсутність кваліфікованих підрядних будівельних організацій.

3. Запропоновано кроки щодо вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання коштів Фонду ліквідації, а саме: використання системи управління публічними інвестиціями DREAM для прозорого процесу розподілу та реалізації проєктів; винайти підходи до якісного відбору підрядних організацій, які реалізовуватимуть проєкти; запровадити перевірку організацій, шляхом аналізу їх діяльності у виконанні подібних проєктів; надати можливість населенню відповідної території, яка потребує залучення коштів Фонду

ліквідації, обирати пріоритети у фінансуванні відновлення пошкоджених об’єктів шляхом голосування або оцінювання.

За результатами дослідження капітальних інвестицій у 2021-2024 роках визначено, що:

1. Капітальні інвестиції – це ефективний механізм державної регіональної політики який виокремлює інвестиційні механізми в самостійний блок.

2. Головним джерелом інвестицій у 2021-2022 роках залишаються власні кошти підприємств та організацій, а наступним по обсягам джерелом фінансування є кошти державного бюджету.

3. Спостерігається тенденція до збільшення обсягів і частки капітальних інвестицій свідчить про зростання витрат державного бюджету на нове будівництво, реконструкцію, розширення і технічне переоснащення підприємств, об’єктів соціально-культурного і житлово-комунального призначення, що є індикатором ефективного фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету.

3 ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

3.1 Вплив реформи управління публічними інвестиціями в Україні на механізм розподілу фінансових ресурсів

В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку регіонів є однією з найважливіших проблем трансформаційних змін в економіці, що базуються на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Воно характеризується поширенням негативних тенденцій регіонального розвитку через неналежне розмежування адміністративно-управлінських та організаційних повноважень, непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами.

В умовах негативних тенденцій регіонального розвитку, обмеженості фінансових ресурсів та зростаючої конкуренції регіони та громади потребують сучасних підходів до планування, розподілу, моніторингу та оцінки ефективності використання коштів [55].

Наразі в Україні триває впровадження реформи управління публічними інвестиціями на державному, регіональному та місцевому рівнях. Основна мета реформи забезпечити цільове, результативне та прозоре використання бюджетних коштів для досягнення стратегічних цілей розвитку [69].

Для початку доцільно дати визначення поняттю публічні інвестиції. Відповідно до Бюджетного кодексу України, публічні інвестиції – «це кошти державного (місцевого) бюджету, у тому числі отримані у вигляді міжнародної технічної допомоги, кошти, залучені під державну (місцеву) гарантію, капітальні інвестиції державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі (крім банків), комунальних унітарних підприємств, установ, організацій, крім тих, які здійснюються за рахунок власних коштів таких підприємств, товариств,

установ і організацій, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, а також виплати за договорами, укладеними в рамках державно-приватного партнерства» [9].

Публічні інвестиції за рахунок державного бюджету, які реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування, відіграють ключову роль у фінансуванні регіонального та місцевого розвитку. Адже вони спрямовуються на створення інфраструктури, покращення якості життя населення та стимулювання економічного розвитку території.

Механізм управління публічними інвестиціями спрямований на запровадження стратегічного, прозорого та результативного використання публічних фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію проєктів спрямованих на регіональний та місцевий розвиток.

Запровадження цих елементів в використанні публічних інвестицій здійснюється через низку ключових процедур, серед яких:

– середньострокове бюджетне та стратегічне планування;

– удосконалена система відбору пріоритетних проєктів;

– формування збалансованих портфелів проєктів;

– ефективний розподіл фінансових та матеріальних ресурсів;

– постійний моніторинг використання публічних інвестицій;

– управління ризиками на всіх етапах фінансування;

– активне залучення заінтересованих сторін до процесу ухвалення рішень [69].

Такий підхід сприяє ефективному плануванню, розподілу, оцінці, відбору, реалізації, моніторингу і контролю публічних інвестицій.

Отже, у рамках дослідження реформи управління публічними інвестиціями великого значення набуває аналіз ключових процедур у спрямуванні публічних інвестицій на фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Середньострокове бюджетне та стратегічне планування в Україні на державному, регіональному та місцевому рівнях визначено Бюджетним кодексом України.

Пунктом 9 статті 20 зазначено Бюджетного кодексу зазначено, що програмно-цільовий метод у бюджетному процесі передбачає застосування середньострокового бюджетного планування, в рамках якого здійснюється складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) [9].

Бюджетна декларація – це документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проєкту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів [9].

Натепер, Кабінетом Міністрів України схвалено Бюджетну декларацію на 2026-2028 роки [65] (Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 № 774). Документ визначає головні параметри та орієнтири бюджетної політики на середньострокову перспективу. Бюджетна декларація має на меті забезпечення сталості та передбачуваності державної фінансової політики, раціонального управління обмеженим бюджетним ресурсом. В той же час, враховує всі ключові пріоритети держави і євроінтеграційні прагнення України. Документ містить загальні показники доходів і фінансування державного бюджету, граничні показники видатків, розмір мінімальної заробітної плати, прожитковий мінімум та інші цілі державної політики.

Статтею 33^1 Бюджетного кодексу України визначено процес стратегічного планування публічних інвестицій, зокрема, формування середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій держави, та планування, підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій на державному рівні. Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави готується одночасно з Бюджетною декларацією.

У 2025 році вперше на державному рівні схвалено Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026-2028 роки [73].

Документ визначає стратегічні напрями, які фінансуватимуться за рахунок державного бюджету. План передбачає пріоритети, основні напрями та фінансування держави на 3 роки. Орієнтовний граничний сукупний обсяг публічних інвестицій на 2026–2028 роки в розрізі джерел фінансового забезпечення наведений в Табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Фінансова структура публічних інвестицій за джерелами фінансування, тис. грн.

Джерело фінансування	2026 рік (прогноз)	2027 рік (прогноз)	2028 рік (прогноз)	Всього 2026-2028 роки (прогноз)
Загальний фонд	91 278 009,00	77 646 226,00	65 311 318,80	234 235 553,80
Кошти, залучені від міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних країн	46 426 889,10	34 726 193,50	10 272 369,20	91 425 451,80
Державний фонд поводження з радіоактивними відходами	188 682,50	188 748,00	214 096,10	591 526,60
Державний фонд розвитку водного господарства	37 000,00	37 000,00	37 000,00	111 000,00
Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації	2 109 103,80	2 390 380,40	2 431 499,70	6 930 983,90
Державні гарантії	74 654 810,00	82 228 575,00	91 176 790,00	248 060 175,00
Державний фонд регіонального розвитку	30 000 000,00	30 000 000,00	30 000 000,00	90 000 000,00
Всього	244 694 494,40	227 217 122,90	199 443 073,80	671 354 691,10

Розподіл орієнтовного граничного сукупного обсягу публічних інвестицій на 2026-2028 роки на сектори (галузі) для публічного інвестування в межах доведеного Міністерством фінансів України орієнтовного граничного

сукупного обсягу публічних інвестицій на середньостроковий період має таку структуру [73] (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Граничні обсяги публічних інвестицій за секторами (галузями) у 2026-2028 роках, тис. грн

Галузь (сектор)	Граничний розподіл на 2026 рік	Граничний розподіл на 2027 рік	Граничний розподіл на 2028 рік	Всього на середньо-строковий період
Транспорт	27 672 303,1	91 973 655,8	78 506 207,8	198 152 166,7
Муніципальна інфраструктура та послуги	5 834 433,0	5 324 108,8	1 480 836,	12 639 377,9
Житло	10 604 181,0	7 856 198,4	0,0	18 460 379,4
Енергетика	75 471 385,9	20 036 823,7	25 326 411,0	120 834 620,6
Освіта і наука	27 932 734,	27 386 372,0	26 760 000,0	82 079 106,4
Охорона здоров'я	28 836 687,7	9 787 925,2	5 022 746,0	43 647 358,9
Соціальна сфера	5 685 656,1	2 559 104,1	861 776,8	9 106 537,0
Правова діяльність та судочинство	786 868,8	520 090,9	0,0	1 306 959,7
Публічні фінанси	660 561,9	229 096,0	0,0	889 657,9
Довкілля	225 682,5	225 748,06	251 096,1	702 526,6
Публічні послуги і пов’язана з ними цифровізація	800 000,0	950 000,0	1 050 000,	2 800 000,0
Громадська безпека	184 000,0	368 000,0	184 000,0	736 000,0

Під орієнтовним граничним сукупним обсягом публічних інвестицій розуміється можливий загальний обсяг інвестицій, який можна здійснити в певний період, враховуючи фінансові можливості та економічні пріоритети.

Згідно з наведеними даними у табл. 3.1, видно, що загалом на державному рівні, визначено 12 секторів публічного інвестування. Визначено,

що найбільше публічних інвестицій планується передбачити на сектор (галузь) «Транспорт» (Рис. 3.1). Кошти спрямовуватимуться на модернізацію автомобільних доріг, розбудову мереж залізничного сполучення та розвиток міського транспорту. Заплановано програми розвитку та забезпечення безпеки дорожнього руху орієнтовані на відновлення і розвиток конкурентоспроможної та ефективної транспортної системи, інтегрованої до транс'європейської транспортної мережі, відповідно до політики та стандартів Європейського Союзу [73]. На другому місці по обсягу запланованих інвестицій знаходиться сектор «Енергетика» (Рис. 3.1). Публічні інвестиції спрямовуватимуться на розвиток видобутку газу та нафти, а також створення нових, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення діючих об'єктів енергетичної інфраструктури [73].

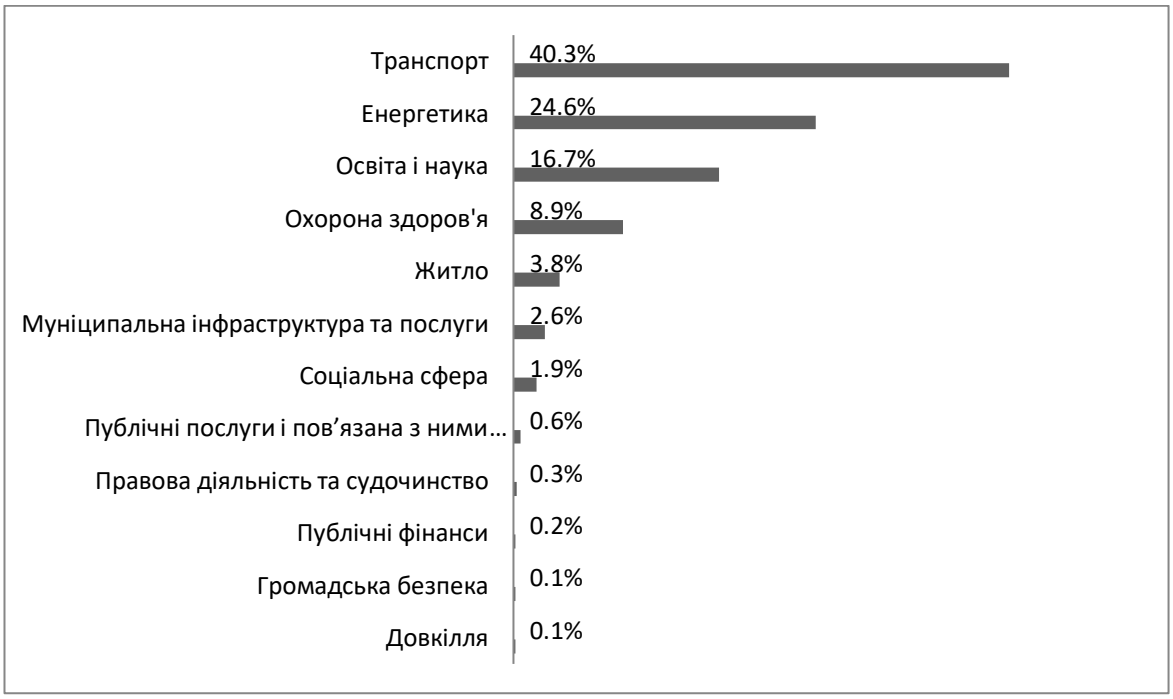

Рисунок 3.1 – Співвідношення обсягів інвестицій по секторам (галузям) до загального обсягу публічних інвестицій на середньостроковий період, %

За наведеними даними на рис. 3.1 спостерігається, що найбільший граничний обсяг інвестицій передбачено на «Транспорт» – 40,3 %, «Енергетика» – 24,6 %, Освіта і наука – 16,7 %, «Охорона здоров'я» – 8,9 %.

Найменший граничний обсяг інвестицій передбачено на «Довкілля» та «Громадська безпека» по 0,1 %, «Публічні фінанси» – 0,2 %, «Правова діяльність та судочинство» – 0,3 %.

Визначення наскрізних стратегічних цілей та узгодження їх із чинними стратегічними документами забезпечує концентрацію ресурсів на ключових пріоритетах розвитку держави. Такий підхід сприяє раціональному використанню попередніх і поточних публічних інвестицій та формує чітке бачення пріоритетних секторів, що потребують державної підтримки у середньостроковій перспективі.

Визначення напрямів публічного інвестування є основою для підготовки, оцінювання та відбору проєктів і програм, а також для формування єдиного проєктного портфеля держави. Підготовка проєктів передбачає узгодження їх цілей із відповідним напрямом публічного інвестування.

Такий підхід забезпечує стратегічну узгодженість між цілями державної політики та конкретними інвестиційними ініціативами, сприяючи раціональному розподілу ресурсів і підвищенню ефективності управління публічними фінансами. Узгодження проєктів із пріоритетними напрямами інвестування дозволяє уникнути дублювання заходів, забезпечити цільове використання бюджетних коштів та досягнення вимірюваних соціально-економічних результатів. Крім того, це створює передумови для формування прозорої системи оцінювання ефективності використання коштів. У результаті підвищується узгодженість між стратегічним, операційним та фінансовим рівнями державного управління, що є необхідною умовою забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку країни.

Отже, середньостроковим планом пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026-2028 роки визначено 51 напрям публічного інвестування (Рис. 3.2).

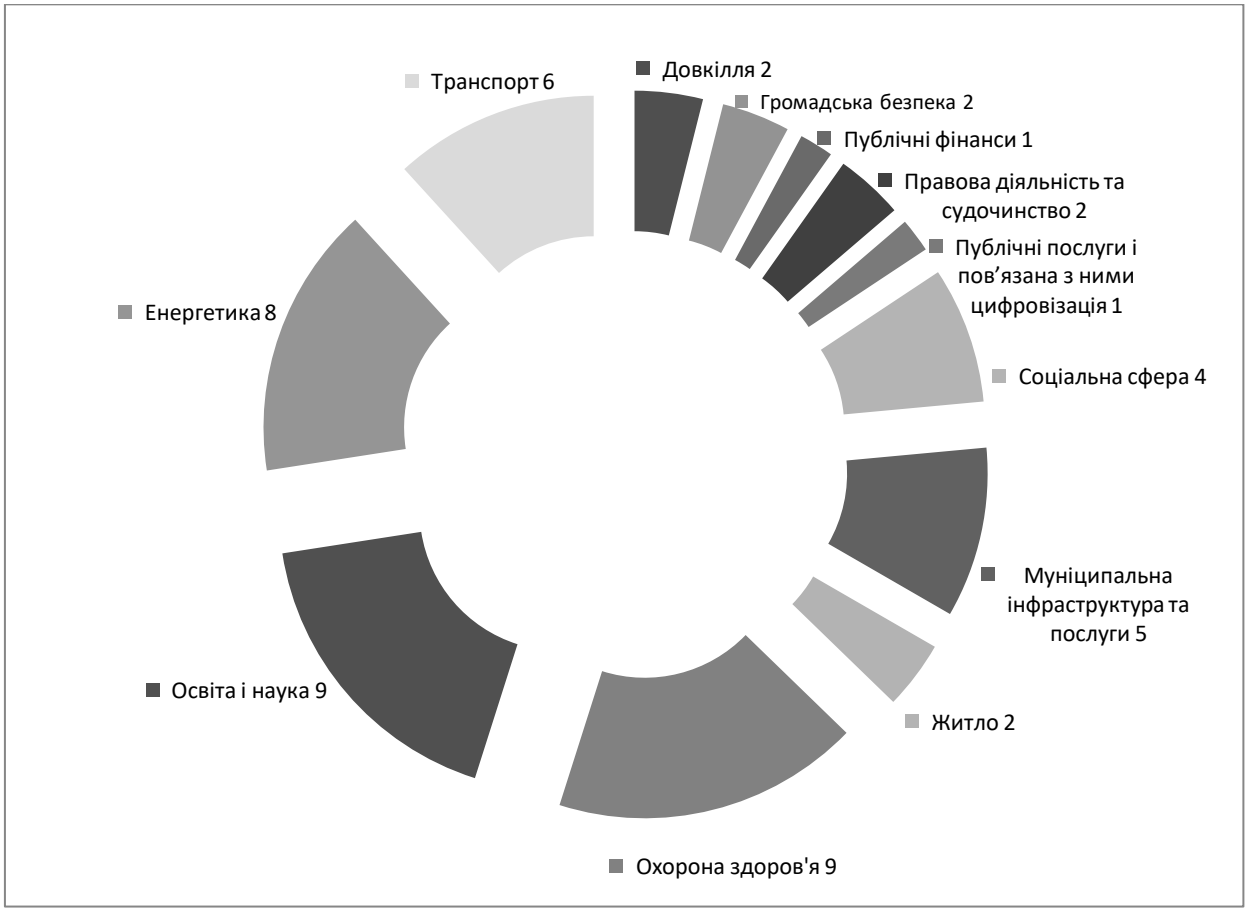

Рисунок 3.2 – Кількість напрямів публічного інвестування держави у 2026-2028 роках

За інформацією зазначеній на Рис. 3.2 видно, що найбільше напрямів для інвестування визначено у секторах «Освіта і наука», «Охорона здоров'я» та «Енергетика».

Наступним кроком середньострокового планування відповідно до Бюджетного кодексу України [9] є формування Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави, що схвалюється Стратегічною інвестиційною радою на основі середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій держави у місячний термін після його затвердження.

Єдиний проєктний портфель публічних інвестицій – це «сукупність публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій, які пройшли оцінку, пріоритезацію та відбір за встановленими процедурами і визначені як

такі, що можуть мати доступ до фінансового забезпечення їх підготовки та реалізації» [9].

Єдиний проєктний портфель публічних інвестицій держави формується у рік, який передує плановому, з використанням Єдиної інформаційної системи управління публічними інвестиційними проєктами (далі – система DREAM) у вигляді пріоритезованого переліку публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій за результатами їх підготовки, оцінки, пріоритезації та відбору у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

З метою забезпечення ефективного розподілу та реалізації публічних інвестицій, запроваджено новий механізм розподілу державних коштів на фінансування проєктів та програм.

Розподіл фінансування – це ключовий механізм перетворення єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій на реальні бюджетні зобов'язання. Він гарантує, що лише якісні, стратегічно обґрунтовані та фінансово забезпечені ініціативи отримають державну підтримку [69].

Отже, механізм визначено порядком розподілу коштів державного бюджету на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2025 № 232 [72].

Першим етапом механізму є створення комісії з питань розподілу публічних інвестицій, яка відповідно до своїх повноважень, приймає рішення про розподіл публічних інвестицій на відповідний рік з урахуванням критеріїв пріоритетності, ступеня готовності та наявності відповідного джерела фінансового забезпечення.

Другий етап – формування на основі схваленого Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави переліків нових та розпочатих публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій урахуванням таких критеріїв [72]:

1) пріоритетність – до переліку включаються публічні інвестиційні проєкти з найвищими балами пріоритезації в єдиному проєктному портфелі публічних інвестицій держави у відповідному секторі;

2) ступінь готовності – до переліку насамперед включаються вже розпочаті публічні інвестиційні проєкти та програми публічних інвестицій, стратегічна доцільність яких залишається актуальною, нові публічні інвестиційні проєкти, які пройшли відповідну оцінку та готові до реалізації;

3) наявність відповідного джерела фінансового забезпечення – до переліку включаються нові програми публічних інвестицій у разі наявності підтвердженого джерела фінансового забезпечення, нові публічні інвестиційні проєкти у разі наявності джерела фінансового забезпечення, що відповідає характеристикам такого проєкту.

Зазначена система розподілу коштів є ефективною, оскільки базується на принципах об’єктивності, прозорості та результативності публічного інвестування. Критерій пріоритетності забезпечує концентрацію фінансових ресурсів на тих проєктах, які мають найвищу стратегічну значущість для держави, сприяють досягненню національних цілей розвитку та створюють максимальний соціально-економічний ефект. Це дозволяє уникнути фрагментарного фінансування та розпорошення бюджетних коштів.

Урахування ступеня готовності дає змогу спрямовувати ресурси на ті проєкти, що можуть бути реалізовані у коротко- або середньостроковій перспективі, що, у свою чергу, підвищує ефективність використання бюджетних коштів та запобігає виникненню «заморожених» об’єктів. Такий підхід забезпечує безперервність реалізації вже розпочатих проєктів і підтримує стабільність інвестиційного процесу.

Проаналізувавши Єдиний проєктний портфель публічних інвестицій держави на 2026 рік визначено, що передбачається фінансування 89 публічних інвестиційних проєктів та 60 програм публічних інвестицій [71] (Рис. 3.3).

Рисунок 3.3 – Кількість проєктів та програм за секторами

Як видно з Рис. 3.3 до сектору «Громадська безпека» не подано жодного проєкта та програми публічних інвестицій. До секторів «Енергетика», «Правова діяльність та судочинство» та «Публічні фінанси» взагалі не подавалися програми публічних інвестицій. Також до секторів «Житло», «Довкілля», «Публічні послуги і пов'язана з ними цифровізація» не подано жодного проєкту.

Зокрема, до Єдиного проєктного портфеля включено проєктів та програм на 11,4 трлн грн, у тому числі, «Енергетика» – 6,8 трлн грн, «Муніципальна інфраструктура та послуги» – 2,72 трлн грн, «Транспорт» – 1,25 трлн грн, «Житло» – 210,46 млрд грн, «Освіта і наука» – 11,39 трлн грн, «Охорона здоров'я» – 158,15 млрд грн, «Соціальна сфера» – 36,17 млрд грн, «Довкілля» – 7,51 млрд грн, «Публічні послуги і пов'язана з ними цифровізація» – 5,27 млрд грн, «Правова діяльність та судочинство» – 2,63 млрд грн, «Публічні фінанси» – 2,60 млрд грн [70].

Наступним (третім) етапом після формування Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави здійснюється аналіз Мінфіном переліків публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій на відповідність орієнтовному розподілу коштів за основними напрямами публічного інвестування у розрізі сфер діяльності, інформації, що міститься в Єдиному проєктному портфелі публічних інвестицій держави, та підходам до

визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення, а також щодо обґрунтованості зазначеної потреби у фінансовому забезпеченні з огляду на поточний стан та плани реалізації відповідних проєктів та програм.

За результатами здійсненого аналізу формується консолідований перелік публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій з Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави та розподіл публічних інвестицій на їх підготовку та реалізацію на плановий та два наступні за плановим бюджетні періоди у розрізі джерел і механізмів фінансового забезпечення.

При формуванні Переліку враховується:

– граничний обсяг дефіциту державного бюджету;

– граничний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу;

– граничний обсяг надання державних гарантій;

– встановлені граничні обсяги щорічних видатків на виконання довгострокових зобов’язань у рамках державно-приватного партнерства на відповідні бюджетні періоди;

– вимоги щодо спрямування не менше 70 відсотків загального обсягу публічних інвестицій на продовження (завершення) реалізації розпочатих публічних інвестиційних проєктів.

Отже, за результатами сформованого консолідованого переліку, комісією з питань розподілу публічних інвестицій розподілено кошти на реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм з урахуванням умов щодо спрямування не менше 70 відсотків загального обсягу публічних інвестицій на продовження (завершення) реалізації розпочатих публічних інвестиційних проєктів.

Публічні інвестиції розподілено на 57 програм та проєктів (86 % від загальної кількості), які розпочаті у минулих роках та 9 (14 % від загальної кількості) нових публічних інвестиційних проєктів і програм [74]. Інформація по спрямуванню інвестицій в розрізі секторів наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Розподіл публічних інвестицій на підготовку та реалізацію проєктів та програм по роках, тис. грн

Сектор публічного інвестування/розпочаті/не розпочаті) проєкти (програми)	Розподіл публічних інвестицій на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій			
	2026 рік	2027 рік	2028 рік	Всього
1	2	3	4	5
Соціальна сфера	5 685 656,1	2 559 104,1	861 776,8	9 106 537,0
Розпочаті проєкти (програми)	5 685 656,1	2 559 104,1	861 776,8	9 106 537,0
Публічні фінанси	688 081,9	242 197,6	0,0	930 279,5
Розпочаті проєкти (програми)	688 081,9	242 197,6	0,0	930 279,5
Охорона здоров'я	18 550 446,2	9 787 925,2	5 043 801,4	33 382 172,8
Розпочаті проєкти (програми)	14 015 301,0	7 052 768,2	3 954 782,6	25 022 851,8
Нові проєкти (програми)	4 535 145,2	2 735 157,0	1 089 018,8	8 359 321,0
Освіта і наука	15 017 085,4	27 386 372,0	26 760 000,0	69 163 457,4
Розпочаті проєкти (програми)	15 017 085,4	27 386 372,0	26 760 000,0	69 163 457,4
Довкілля	225 682,5	225 748,0	251 096,1	702 526,6
Нові проєкти (програми)	225 682,5	225 748,0	251 096,1	702 526,6
Правова діяльність та судочинство	786 868,8	520 090,9	0,0	1 306 959,7
Розпочаті проєкти (програми)	786 868,8	520 090,9	0,0	1 306 959,7
Публічні послуги і пов’язана з ними цифровізація	800 000,0	950 000,0	1 050 000,0	2 800 000,0
Нові проєкти (програми)	800 000,0	950 000,0	1 050 000,0	2 800 000,0
Енергетика	34 784 393,8	913 277,3	0,0	35 697 671,1
Розпочаті проєкти (програми)	21 211 493,8	913 277,3	0,0	22 124 771,1
Нові проєкти (програми)	13 572 900,0	0,0	0,0	13 572 900,0
Житло	626 795,0	7 725 368,0	0,0	8 352 163,0
Розпочаті проєкти (програми)	626 795,0	7 725 368,0	0,0	8 352 163,0
Муніципальна інфраструктура та послуги	8 768 883,5	6 431 943,3	1 394 553,8	16 595 380,6
Розпочаті проєкти (програми)	8 719 527,5	6 431 943,3	1 394 553,8	16 546 024,6
Нові проєкти (програми)	49 356,0	0,0	0,0	49 356,0
Транспорт	23 323 325,5	18 447 258,7	8 960 353,4	50 730 937,6
Розпочаті проєкти (програми)	22 866 325,5	18 447 258,7	8 960 353,4	50 273 937,6
Нові проєкти (програми)	457 000,0	0,0	0,0	457 000,0
Всього за секторами	109257 218,7	75 189 285,1	44 321 581,6	228768 085,4

З даних, наведених у табл. 3.3, бачимо, що у 2026 році планується спрямувати 89,6 млрд грн на розпочаті раніше проєкти та програми, 19,6 млрд грн. – на нові заходи. У 2027 році на перехідні проєкти та програми заплановано спрямувати 71,3 млрд грн, на нові заходи – 3,9 млрд грн. На 2028 рік заплановано 41,9 млрд грнн спрямувати на продовження фінансування прєектів та програм, які розпочаті у минулих роках, 2,4 млрд грн на нові заходи.

Важливим є четвертий етап механізму ефективного розподілу та використання коштів охоплює моніторинг стану підготовки та реалізації публічних інвестиційних проєктів і програм здійснюється двічі на рік. На основі моніторингу ухвалюються управлінські рішення щодо подальшого фінансування або коригування ініціатив.

Комісія з питань розподілу публічних інвестицій може ініціювати перегляд фінансування, якщо:

– порушено терміни підготовки або реалізації проєкту/програми;

– вартість зросла більш ніж на 10%;

– виявлено суттєве відхилення від запланованих показників;

– предмет закупівлі не відповідає меті або очікуваним результатам;

– кредитна угода під державну гарантію не набула чинності.

У таких випадках Комісія має право повторно розглянути проєкт або програму; перерозподілити кошти на інші ініціативи з єдиного портфеля, які відповідають критеріям готовності; ухвалити рішення про заміщення проєкту в межах обсягу державних гарантій, визначеного законом про Державний бюджет; ініціювати державний фінансовий аудит через Держаудитслужбу – у разі завершення реалізації, або якщо зафіксовано проблемні проєкти чи факти шахрайства або корупційних правопорушень.

Отже, можна зауважити, що моніторинг є повноцінним інструментом управління, що дозволяє своєчасно реагувати на відхилення, усувати ризики неефективного використання бюджетних коштів та підтримувати лише ті проєкти й програми, що реалізуються якісно, у строк та з досягненням цілей [69].

Проаналізувавши механізм розподілу фінансових ресурсів на державному рівні у рамках реформи управління публічними інвестиціями, доцільно розглянути нюанси пов'язані з розподілом коштів на регіональному та місцевому рівнях.

Складання та схвалення прогнозу на рівні місцевих бюджетів регламентується статтею 75^1 Бюджетного кодексу України. Аналогічно як і на державному рівні в Бюджетній декларації, прогнозом місцевих бюджетів визначено, у тому числі, обсяг публічних інвестицій на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій із зазначенням пріоритетних напрямів таких публічних інвестицій з урахуванням середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади).

Процедура стратегічного планування публічних інвестицій на регіональному та місцевому рівнях передбачена статтею 75^2 Бюджетного кодексу України [9]. Фінансове забезпечення заходів з підготовки та реалізації публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій може здійснюватися коштом місцевого бюджету та/або з наданням місцевої гарантії виключно щодо відповідних проєктів та програм, включених до єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій регіону (територіальної громади).

Визначено, механізм планування, підготовка та реалізація публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій. Зокрема, передбачається:

– визначення прогнозом місцевого бюджету обсягу публічних інвестицій на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій на середньостроковий період;

– формування середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій регіону (територіальної громади), яким визначено пріоритетні галузі та основні напрями публічного інвестування, відповідний орієнтовний розподіл бюджетних коштів;

– формування Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій регіону (територіальної громади) у вигляді пріоритезованого переліку публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій.

Розподіл коштів місцевого бюджету на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій здійснюється місцевою комісією з питань розподілу публічних інвестицій з урахуванням результатів пріоритезації відповідних проєктів та програм, включених до Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій регіону (територіальної громади), та ступеня їхньої готовності до реалізації.

Розподіл коштів відбувається з врахуванням таких принципів [9]:

1. Визначення відповідних джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій;

2. Фінансове забезпечення заходів з підготовки та реалізації публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій може здійснюватися за рахунок коштів місцевого бюджету;

3. 70 відсотків передбаченого фінансування спрямовується на продовження (завершення) реалізації розпочатих публічних інвестиційних проєктів відповідно до планів їх реалізації та строків введення в експлуатацію основних засобів;

4. Розподіл коштів відбувається з дотриманням граничних обсягів за різними складовими публічних інвестицій для забезпечення боргової стійкості та мінімізації фіскальних ризиків.

Публічні інвестиції на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій включаються до проєкту рішення про місцевий бюджет за результатами такого розподіл.

Проаналізувавши механізм розподіл фінансових ресурсів на державному, регіональному та місцевому рівнях можна говорити про те, що алгоритми бюджетного планування мають однакові етапи, які спрямовані на ефективне бюджетне планування та використання фінансових ресурсів.

Аналіз результатів дослідження розподілу публічних інвестицій на 2026 рік показав, що з 149 проєктів та програм, які увійшли до Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави, публічні інвестиції розподілено на лише 66 проєктів та програм публічних інвестицій. Виявлено, що процес перерозподілу інвестицій є динамічним та супроводжується ефективним аналізом даних моніторингу поточної ситуації реалізації проєктів та програм, необхідністю спрямування фінансування на пріоритетні проєкти, які з'являються у відповідності до існуючої потреби та викликів воєнного стану.

Отже, поєднання критеріїв до формування Єдиного проєктного портфеля формує цілісну систему ефективного розподілу та управління публічними інвестиціями, орієнтовану на досягнення конкретних результатів, оптимальне використання ресурсів та забезпечення прозорості процесу ухвалення рішень щодо фінансування державних і регіональних проєктів.

3.2 Програми міжнародного територіального співробітництва як інструмент фінансування регіонального та місцевого розвитку в умовах процесів євроінтеграції

Одним із важливих аспектів сучасного розвитку міжнародних економічних відносин України є міжнародне територіальне співробітництво. В умовах інтеграції до Європейського Союзу (далі – ЄС) міжнародна співпраця набуває особливого значення, оскільки сприяє забезпеченню сталого розвитку прикордонних регіонів, зміцненню економічних зв'язків, а також поглибленню культурного та соціального обміну. Така форма співробітництва створює передумови для більш ефективного використання наявних ресурсів, розвитку інфраструктури та стимулювання економічного зростання регіонів.

Сучасні євроінтеграційні процеси орієнтують Україну на посилення взаємодії з державами-членами ЄС, зокрема у сферах економіки, торгівлі та

інфраструктурного розвитку. Водночас ефективність реалізації ініціатив щодо міжнародного територіального співробітництва обмежується низкою чинників, серед яких – недостатній рівень інвестиційної активності, наявність бюрократичних перешкод, а також диспропорції у рівнях соціально-економічного та інфраструктурного розвитку територій.

У зв'язку з цим дослідження програм міжнародного територіального співробітництва як інструменту фінансування регіонального розвитку в умовах процесів євроінтеграції є важливим завданням для оптимізації механізмів фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Важливим кроком розширення міжнародного співробітництва територіальних громад стало прийняття у 2024 році Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» [68], який закріпив правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва:

1. Вид міжнародного територіального співробітництва (міжтериторіальне, транскордонне та транснаціональне).

Міжтериторіальне співробітництво здійснюватися на двосторонній або багатосторонній основі шляхом укладання угод про співробітництво, яке спрямовано ефективного використання природно-ресурсного потенціалу регіонів і територій, які безпосередньо не прилягають до державного кордону України, підвищення рівня життя населення.

Транскордонне співробітництво здійснюється шляхом реалізації спільних проєктів та програм, угод, які спрямовані на розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів і територій України та суміжних держав шляхом оптимального поєднання їхніх можливостей і ресурсів та передбачає створення договірних взаємовідносин між суб'єктами і учасниками такого співробітництва.

Транснаціональне співробітництво може поєднувати інші види міжнародного територіального співробітництва, які пов'язані з реалізації спільних проєктів та програм для розширення добросусідських відносин та досягнення вищого ступеня територіальної інтеграції до міжнародного

співтовариства. для розв’язання спільних проблем на міжнародному, державному, регіональному та місцевому рівнях.

2. Повноваження суб’єктів міжнародного територіального співробітництва, а саме [68]:

– укладання угод про міжнародне територіальне (міжтериторіальне, транскордонне, транснаціональне) співробітництво і забезпечують їх виконання;

– дотримання зобов’язань України за міжнародними договорами України про міжнародне територіальне (міжтериторіальне, транскордонне, транснаціональне) співробітництво;

– здійснення підготовки, реалізації і координації проєктів та програм міжнародного територіального співробітництва;

– забезпечення участі у розробленні Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

– вносення у разі потреби у встановленому порядку пропозицій щодо внесення змін до актів законодавства з питань міжнародного територіального співробітництва;

– утворення органів міжнародного територіального співробітництва;

– прийняття рішень про фінансування діяльності органів міжнародного територіального співробітництва;

– забезпечення у межах своєї компетенції виділення в установленому порядку з місцевих бюджетів коштів на розвиток міжнародного територіального співробітництва;

– прийняття рішення про вступ до відповідних міжнародних асоціацій, інших об’єднань;

– внесення пропозицій щодо організації прикордонної торгівлі;

– здійснення інших повноважень у сфері міжнародного територіального співробітництва відповідно до законів України та міжнародних договорів України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Джерела фінансового забезпечення міжнародного територіального співробітництва України (державний бюджету, місцеві бюджети, інші джерела, не заборонених законодавством).

Отже, в умовах воєнного стану важливого значення набуває міжнародне територіальне співробітництво.

Співпраця регіонів та громад з міжнародними партнерами дозволяє громадам вийти на новий рівень реалізації спільних проєктів з муніципалітетами інших держав, особливо ЄС, що є основою в процесі євроінтеграції України.

З 2022 року країни ЄС об'єднують свої власні зусилля та спрямовують їх на підтримку українських громад та регіонів, зокрема, для відбудови після обстрілів, реінтеграції деокупованих громад тощо.

У 2023 році Офіс Президента започаткував Міжнародний саміт міст і регіонів, який також став сприятливою платформою для формування горизонтальних міжнародних зв'язків на рівні громада-громада. З 2024 року для України став доступний новий рівень співробітництва – міжрегіональне співробітництво [67].

У 2025 році регіони та територіальні громади надалі продовжують розширювати міжнародне співробітництво. Відтак, станом на 01.04.2025 487 громад уклали 2101 договір про співробітництво з партнерами 64 країн світу. Загалом громади кожного регіону України мають договори з міжнародними партнерами [66] (Табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Інформація щодо укладених договорів в розрізі регіонів

Назва регіону	Кількість міжнародних партнерів	Кількість країн
1	2	3
Вінницька	86	21
Волинська	134	17
Дніпропетровська	55	23
Донецька	37	15

Житомирська	79	21
Закарпатська	284	17
Запорізька	27	16
Івано-Франківська	112	22
Київ	39	29
Київська	133	34
Кіровоградська	14	8
Луганська	5	3
Львівська	285	29
Миколаївська	45	19
Одеська	128	36
Полтавська	55	20
Рівненська	67	12
Сумська	43	14
Тернопільська	109	23
Харківська	34	17
Херсонська	30	15
Хмельницька	95	26
Черкаська	59	20
Чернівецька	94	18
Чернігівська	52	14
Всього	2101	64

З даних наведених в табл. 3.4 видно, що лідерами за кількістю укладених договорів є: Львівська область – 285 договорів, Закарпатська область – 284, Київська область – 133, Одеська область – 128, Тернопільська область – 109 договорів.

Розглянемо більш детально основні програми міжнародного територіального співробітництва як інструмент фінансування розвитку [65].

1. Програма Транскордонного Співробітництва Interreg NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна [76]. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області;

– Угорщина: Саболч-Сатмар-Береґ, Боршод-Абауй-Земплен;

– Словаччина: Кошицький край, Пряшівський край;

– Румунія: Марамуреш, Сату-Маре, Сучава.

Проєкти реалізуються за 3 пріоритетними напрямами:

– стійкий і зелений прикордонний регіон.

– здоровий і привабливий прикордонний регіон.

3. Прикордонне співробітництво.

2. Програма Транскордонного Співробітництва Interreg Польща-Україна [75]. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: Волинська, Львівська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська області;

– Польща: воєводства Підляське, Мазовецьке (лише Остроленцький і Седлецький субрегіони), Люблінське і Підкарпатське.

Проєкти реалізовуються за 6 пріоритетними напрямами: здоров'я, довкілля, туризм, кордони, співпраця, доступність.

3. Програма Транскордонного Співробітництва Interreg VI-A NEXT Румунія-Україна. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська області;

– Румунія: повіти Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошань та Тулча.

Проєкти реалізовуються за 3 пріоритетними напрямами: екологічна спрямованість через кордони; соціальний розвиток; прикордонне співробітництво.

4. Програма Транскордонного Співробітництва Interreg NEXT Black Sea Basin Programme. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області;

– Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Румунія, Туреччина.

Проєкти реалізовуються за 3 пріоритетними напрямами: блакитний і розумний регіон; чистий і зелений регіон; компетентний і стійкий регіон.

5. Програма Транснаціонального співробітництва Interreg Danube. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська та Одеська області;

– Австрія, Боснія і Герцеговина, Молдова, Німеччина, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Болгарія, Чорногорія.

Проєкти реалізовуються за 4 пріоритетними напрямами:

– Розумний Дунайський регіон;

– Зелений Дунайський регіон з низьким вмістом вуглецю;

– Соціальний Дунайський регіон;

– Краще управління співробітництвом у Дунайському регіоні.

6. Програма міжрегіонального співробітництва Interreg Europe. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: всі області;

– 27 країн-членів ЄС, Швейцарія, Молдова, Боснія і Герцеговина, Албанія, Сербія, Північна Македонія та Чорногорія.

Проєкти реалізовуються за 6 пріоритетними напрямами:

– Зелена Європа;

– Розумна Європа;

– Соціальна Європа;

– Більш об’єднана Європа;

– Краще регіональне врядування;

– Європа ближче до громадян.

7. Програма міжрегіонального співробітництва Interreg URBACT. Регіони, на які поширюється програма:

– Україна: всі області;

– 27 країн-членів ЄС, Норвегія та Швейцарія, держави кандидати на членство в ЄС.

Проєкти реалізовуються задля сприянню інтегрованому сталому розвитку міст через співпрацю. Тематичними напрямами програми є культура,

цифровізація, циркулярна економіка, екологія, робочі місця, демографія та рівень життя. Підтримка співпраці та обміну досвідом між містами відбувається за допомогою участі у мережах: планування дій; поширення кращих практик; інновацій.

За результатами дослідження програм міжнародного співробітництва виявлено, що міжмуніципальне партнерство забезпечує:

1. Обмін досвідом – запровадження європейських стандартів управління, надання послуг, енергоефективності;

2. Фінансова підтримка – проєкти міжнародної допомоги, інвестиції в інфраструктуру, соціальні програми;

3. Культурний та освітній обмін – спільні програми для молоді, туристичні ініціативи;

4. Підтримка у відбудові – партнерські міста допомагають громадам, постраждалим від війни, технікою, обладнанням, експертними консультаціями.

Водночас, за результатами дослідження міжрегіонального співробітництва визначено, що співробітництво забезпечує реалізацію проєктів з таких напрямів: культура, цифровізація, циркулярна економіка, екологія, робочі місця, демографія та рівень життя.

Отже, аналіз результатів дослідження показує, що програми міжнародного співробітництва для прикордонних регіонів направлені на:

– сприяння адаптації до кліматичних змін, запобігання ризикам стихійних лих з урахуванням екосистемних підходів [77];

– захист та збереження природи, біорізноманіття та зеленої інфраструктури, й зменшення всіх форм забруднення [77];

– забезпечення рівного доступу до системи охорони здоров'я;

– підвищення ролі культури та стійкого туризму в економічному розвитку, соціальній інклюзії та соціальних інноваціях;

– підвищення ефективності державного та місцевого управління шляхом сприяння співпраці між організаціями, громадянами, а також представниками громадянського суспільства.

В той же час програма ЄС, яка підтримує проєкти співпраці між регіонами, що знаходяться в басейні Чорного моря або мають з ним спільні кордони спрямовується на посилення транскордонного співробітництва для підвищення регіональної готовності та здатності до адаптації до небезпек, пов'язаних зі зміною клімату, шляхом застосування природних рішень за допомогою високоінноваційних методів дистанційного зондування.

Міжнародні програми міжрегіонального співробітництва спрямовані на зменшення диспропорцій у рівнях розвитку, зростання та якості життя в регіонах Європи.

Водночас, важливим аспектом у міжнародному співробітництві є використання прозорого інструменту для залучення фінансування регіонального та місцевого розвитку. Ефективним інструментом у забезпенні ефективності, прозорості, ефективному управлінні та пріоритизації проєктів, спрямованих на фінансування регіонального та місцевого розвитку є система управління публічними інвестиціями DREAM. Це забезпечить контроль ключових процесів на всіх етапах управління публічними інвестиціями в режимі реального часу. Адже, система відкрита для використання будь-ким, у тому числі міжнародними організаціями.

Однак залишається досить багато напрямків, які необхідно підсилити щоб досягти значних результатів міжнародного співробітництва, зокрема:

1) підвищення кваліфікації кадрів, які у територіальних громадах будуть наділені функціями пошуку партнерів, налагодження з ними співпраці та виконання зобов'язань, взятих у рамках партнерства;

2) вивчення англійської мови представниками громади та підвищення вміння презентувати інтереси громади та цілі співпраці. Мовний бар'єр є суттєвою перепоною у побудуванні партнерства із закордонними містами;

3) забезпечення ефективного навчання кадрів територіальних громад щодо роботи в системі управління публічними інвестиціями DREAM;

4) розробка чіткої стратегії співробітництва, якою будуть чітко визначені шляхи досягнення цілі та кінцевий результат.

Висновки до розділу 3

Відтак, за результатами дослідження встановлено, що механізм розподілу та закріплені законодавством умови отримання коштів з державного бюджету, зазначених у першому розділі магістерської роботи, значно відрізняються від залучення коштів державного бюджету у рамках реформи управління публічними інвестиціями.

Проаналізувавши механізм розподілу фінансових ресурсів на державному, регіональному та місцевому рівнях можна говорити про те, що алгоритми бюджетного планування мають однакові етапи, які спрямовані на ефективне та прозоре бюджетне планування та використання фінансових ресурсів, як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Вони передбачають використання системи управління публічними інвестиціями DREAM на усіх етапах планування та використання коштів на реалізацію проєктів.

Аналіз результатів дослідження розподілу публічних інвестицій показав, що формування Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій на рівні держави, регіону, громади забезпечує ефективне планування та використання публічних інвестицій. Механізм розподілу публічних інвестицій в рамках реформи управління публічними інвестиціями є досить ефективним, адже аналіз проєктів, які потребують залучення коштів у відповідності до вимог до бюджетного планування.

Виявлено, що претендувати на підтримку фінансування з місцевого бюджету можуть лише ті проєкти, які були включені до Єдиного проєктного портфеля регіону (територіальної громади), з державного бюджету – ті, що увійшли до Єдиного портфеля держави. Такий підхід забезпечить підвищення ефективності використання бюджетних коштів, прозорості та результативності проєктів.

Визначено, що в цілому формування Єдиного проєктного портфеля формує цілісну систему ефективного розподілу та управління публічними інвестиціями, орієнтовану на досягнення конкретних результатів, оптимальне використання ресурсів та забезпечення прозорості процесу ухвалення рішень щодо фінансування державних і регіональних проєктів.

Аналіз результатів дослідження програм міжнародного територіального співробітництва як інструменту фінансування регіонального та місцевого розвитку показує, що програми для прикордонних регіонів направлені на: сприяння адаптації до кліматичних змін; захист та збереження природи, біорізноманіття та зеленої інфраструктури; забезпечення рівного доступу до системи охорони здоров'я; підвищення ролі культури та стійкого туризму в економічному розвитку, соціальній інклюзії; підвищення ефективності державного та місцевого управління.

Однак залишається досить багато напрямків, які необхідно підсилити щоб досягти значних результатів міжнародного співробітництва, зокрема: підвищення кваліфікації кадрів, які у територіальних громадах будуть наділені функціями пошуку партнерів; навчання кадрів територіальних громад щодо роботи в системі управління публічними інвестиціями DREAM; розробка чіткої стратегії співробітництва, якою будуть чітко визначені шляхи досягнення цілі та кінцевий результат.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведені теоретичні засади фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету, які полягають у розвитку теоретико-методичних і організаційних положень у розробці практичних рекомендацій щодо механізму фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Встановлено, що під державним бюджетом розуміють загальнодержавний фонд централізованих коштів, за допомогою бюджету держава концентрує частину валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на

соціально-економічний розвиток територій, соціального захисту населення, утримання державної влади та управління, оборонні заходи, тощо. Розглянуто суутність поняття «бюджетний механізм», його структуру та інструменти, які спрямовані на фінансування регіонального та місцевого розвитку.

Виявлено, що для забезпечення безперебійного ефективного функціонування бюджетного механізму регіонів необхідно підкріплення відповідним фінансуванням. У розрізі даної теми було розглянуто, що державний бюджет є потужним інструментом регіонального та місцевого розвитку саме через міжбюджетні трансферти.

У теоретичній частині висвітлено класифікацію фінансових механізмів фінансування регіонального та місцевого розвитку, їх характерним особливостям, напрямам та умовам розподілу і використання. На основі дослідження визначено, що основними інструментами фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету є міжбюджетні трансферти та капітальні видатки. У роботі звернено увагу на важливість фінансової безпеки, як ключової складової економічної безпеки держави та регіонів. Висвітлено основні індикатори фінансової безпеки регіону та механізми їх досягнення: стабільні надходження до бюджету, створення умов для інвестиційної активності, підтримання соціально-економічний розвитку.

Практичну частину роботи присвячено аналізу стану фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету, зокрема аналізу надходження коштів до обласного бюджету на прикладі Запорізької області.

Першочергово, ознайомилися з обсягом власних доходів обласного бюджету. Виявлено, що в порівнянні 2024 року до 2021 року обсяг власних доходів мав тенденцію до зменшення (темп зниження становив 57 % відповідно). Визначено, що основною причиною зниження власних надходження до обласного бюджету є зменшення надходження основного джерела власних доходів – податків, що пов’язано з початком військових дій та, як наслідок введення воєнного стану в країні.

Також, було встановлено, що сума надходжень з державного бюджету мала різну тенденцію протягом 2021-2024 років. За період 2022-2024 років вид та кількість щорічних дотацій і субвенцій суттєво змінилися. Визначено, що основною причиною таких динамічних змін є те, що з початку збройної агресії російської федерації проти України 83 % території Запорізької області опинилося у тимчасовій окупації або в районі проведення активних бойових дій, а решта території області знаходиться в зоні можливих бойових дій.

В результаті проведеного аналізу надходжень коштів до обласного бюджету встановлено, що основний акцент субвенцій, які надходили до області у 2022-2024 році, спрямовано на відновлення територій і об'єктів інфраструктури після руйнувань, забезпечення безпеки в освітніх закладах та закладах охорони здоров'я, підтримку ветеранів, ВПО та постраждалих від обстрілів громад.

та збільшилися обсяги фінансування на першочергові потреби регіону.

Наступним етапом дослідження було функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Виявлено, що важливим з позиції ефективності бюджетного механізму реалізації завдань державної регіональної політики є використання коштів Фонду ліквідації. Так, з передбачених на 2023 рік – 56600,2 млн грн використано 38116,9 млн грн або 67,3 %, на 2024 рік – 16 889,952 млн грн використано 11 753,891 млн грн або 69,6 % до передбаченого обсягу на рік.

Загалом, дослідження фінансування Фонду ліквідації дали змогу:

1. Встановити, що ліквідації наслідків збройної агресії важливий і дієвий інструмент для відновлення країни після руйнувань.

2. Виявити, що механізм розподілу та фінансування за рахунок Фонду ліквідації не відповідає об'єктивності та прозорості, відсутня участь громадськості у прийнятті рішень, порушення умов проведення тендерних процедур, відсутність кваліфікованих підрядних будівельних організацій.

3. Запропонувати кроки щодо вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання коштів Фонду ліквідації, а саме: використання системи управління публічними інвестиціями DREAM для прозорого процесу

розподілу та реалізації проєктів; винайти підходи до якісного відбору підрядних організацій, які реалізовуватимуть проєкти; запровадити перевірку організацій, шляхом аналізу їх діяльності у виконанні подібних проєктів; надати можливість населенню відповідної території, яка потребує залучення коштів Фонду ліквідації, обирати пріоритети у фінансуванні відновлення пошкоджених об'єктів шляхом голосування або оцінювання.

За результатами дослідження динаміки капітальних інвестицій у 2021-2024 роках сформовано наступні висновки:

1. Капітальні інвестиції – це ефективний механізм державної регіональної політики який виокремлює інвестиційні механізми в самостійний блок.

2. Головним джерелом інвестицій у 2021-2022 роках залишаються власні кошти підприємств та організацій, а наступним по обсягам джерелом фінансування є кошти державного бюджету.

3. Спостерігається тенденція до збільшення обсягів і частки капітальних інвестицій, що свідчить про зростання витрат державного бюджету на нове будівництво, реконструкцію, розширення і технічне переоснащення підприємств, об'єктів соціально-культурного і житлово-комунального призначення, що є індикатором ефективного фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету.

У третьому розділі було досліджено вплив реформи управління публічними інвестиціями в Україні на механізм розподілу фінансових ресурсів.

За результатами дослідження встановлено, що механізм розподілу та закріплені законодавством умови отримання коштів з державного бюджету, зазначених у першому розділі магістерської роботи, значно відрізняються від залучення коштів державного бюджету у рамках реформи управління публічними інвестиціями.

Суттєвою новацією реформи є те, що середньострокове бюджетне планування тепер поєднується з середньостроковим плануванням публічних інвестицій, що полягає у кардинальних змінах підходів до планування

капітальних видатків та проєктів будівництва (реконструкції) у порівнянні з тим, як це відбувалося раніше.

Проаналізувавши механізм розподіл фінансових ресурсів на державному, регіональному та місцевому рівнях можна говорити про те, що алгоритми бюджетного планування мають однакові етапи, які спрямовані на ефективне бюджетне планування та використання фінансових ресурсів, як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз результатів дослідження розподілу публічних інвестицій на 2026 рік показав, що з 149 проєктів та програм, які увійшли до Єдиного проєктного портфеля публічних інвестицій держави, публічні інвестиції розподілено на лише 66 проєктів та програм публічних інвестицій. Отже, механізм розподілу публічних інвестицій в рамках реформи управління публічними інвестиціями є досить ефективним, адже аналіз проєктів, які потребують залучення коштів у відповідності до вимог до бюджетного планування та враховує:

– визначення відповідних джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій;

– фінансове забезпечення продовження (завершення) реалізації розпочатих публічних інвестиційних проєктів відповідно до планів їх реалізації та строків введення в експлуатацію основних засобів;

– дотримання граничних обсягів запланованих публічних інвестицій на середньостроковий період.

Виявлено, що процес перерозподілу інвестицій є динамічним та супроводжується ефективним аналізом даних моніторингу поточної ситуації реалізації проєктів та програм, необхідністю спрямування фінансування на пріоритетні проєкти, які з’являються у відповідності до існуючої потреби та викликів воєнного стану.

Зосередили увагу на тому, що відповідно до реформи, претендувати на підтримку фінансування з місцевого бюджету можуть лише ті проєкти, які були включені до Єдиного проєктного портфеля регіону (територіальної громади), з

державного бюджету – ті, що увійшли до Єдиного портфеля держави. Наголосили на тому, що такий підхід забезпечить підвищення ефективності використання бюджетних коштів, прозорості та результативності проєктів, що реалізуються на місцевому рівні. Як наслідок вплине на спроможність територіальних громад планувати та реалізовувати розвиткові ініціативи, залучати додаткові ресурси, а також забезпечувати сталість місцевого розвитку.

Визначили, що в контексті євроінтеграційних процесів одним з найважливіших напрямів вирішення вказаної проблеми є формування ефективної регіональної політики через вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зміни формату управління та ефективного розподілу фінансових ресурсів.

Отже, аналіз результатів дослідження показало, що програми міжнародного співробітництва для прикордонних регіонів направлені на сприяння адаптації до кліматичних змін; захист та збереження природи; забезпечення рівного доступу до системи охорони здоров'я; підвищення ролі культури та стійкого туризму в економічному розвитку; підвищення ефективності державного та місцевого управління шляхом сприяння співпраці між організаціями, громадянами.

Міжнародні програми міжрегіонального співробітництва спрямовані на зменшення диспропорцій у рівнях розвитку, зростання та якості життя в регіонах Європи.

Надано рекомендації щодо вдосконалення механізму розподілу та ефективного використання публічних інвестицій з державного бюджету, механізми підсилення напрямів роботи щоб досягти значних результатів міжнародного співробітництва.

Практичне використання запропонованих рекомендацій забезпечить підвищення ефективності використання бюджетних коштів, прозорості та результативності проєктів, що реалізуються на місцевому рівні. Дозволить ефективно залучати кошти на проєкти регіонального та місцевого розвитку. Наголосили на тому, що досліджені підходи у залученні коштів вплине на

спроможність територіальних громад планувати та реалізовувати розвиткові ініціативи, залучати додаткові ресурси, а також забезпечувати сталість місцевого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шалімов В.В., Яворська М.І. Сутність державного бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету.* Кіровоград. 2013 Випуск № 13. С. 224-228.

2. Даньків В. Й., Галас М.М. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород: УжНУ. 2016. Вип. 3 (40) 219 с.

3. Бабко Н.М., Сєвідова І.О. Роль бюджетних видатків у фінансуванні соціально-економічних потреб сьогодення. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки).* 2023. Вип. № 2 (48).

4. Західна О.Р., Круглякова В.В., Стрільчук О.А. Державний бюджет як ключовий механізм для реалізації соціально-економічного розвитку. *Молодий вчений.* 2023. Вип. № 10 (122).

5. Литвин Ю., Сєвідова І. Роль бюджету у забезпеченні економічного розвитку країни: наукові записки Харківського національного університету внутрішніх справ, 2020. Секція IV Інноваційний розвиток та безпека.

6. Гусаревич Н.В. Бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Економічний вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. Вип. № 27/1.

7. Венцель В.Т. Бюджет як інструмент реалізації соціальної функції держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління, 2020. Том 31 (70). Вип. № 4.

8. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.

9. Бюджетний кодекс України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 15.05.2025).

10. Перощук З.І. Правові ознаки бюджетної системи України: *Публічне право.* 2012. № 2 (6). С. 111-115.

11. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київський національний торгово-економічний університет. Київ. 2019. 616 с.

12. Фещенко Л. В., Проноза П. В., Кузьминчук Н. В. Б 37 Бюджетна система України: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008. 440 с.

13. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, Добровольська О.В., Л. І. Катан. – Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.

14. Закон України від 5.02.2015 № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text (дата звернення: 16.05.2025).

15. Алєксєєв І. В. Бюджетний механізм і соціально-економічний розвиток регіонів: Монографія. І. В. Алєксєєв, Г. С. Лопушняк, М. В. Ливдар. Львів : Ліга-Прес, 2014. 248 с.

16. Пухир С.Т. Проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування: *Вісник УБС НБУ*. К., 2014. № 1 (19). С. 102 – 107.

17. Варцаби В.І. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів: колективна монографія. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 431 с.

18. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн : навч. посіб. Л.О. Миргородська. – Київ : Центр навч. літ., 2008. 320 с.

19. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text (дата звернення: 20.05.2025).

20. Биховченко В.П. Управління видатками державного бюджету України: *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування.* 2020. Вип. 4.

21. Гут О.Р. Взаємозв'язок бюджету та соціально-економічних процесів *Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Львів : 2011. Вип. 4 (20).

22. Слухай С.В., Гончаренко О.В. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 32-37.

23. Ткачик Ф.П. Моніторинг дотаційності бюджетів об'єднаних територіальних громад. *Електрон. журнал «Економіка та суспільство».* 2021. Вип. №26.

24. Савчук, С. Роль публічно-приватного партнерства у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. *Електрон. журнал: Світ фінансів.* 2013. № 2.

25. Лаврентій Д.С. Публічно-приватне партнерств: категоріально-понятійний аналіз: електрон. журнал: Державне управління: удосконалення та розвиток. Випуск № 10, 2017.

26. Піхоцька О. М. Соціально-економічного розвитку територій – джерела фінансування *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* Випуск 33/2022.

27. Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» від 19.11.2024 р. № 4059-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text (дата звернення: 05.06.2025).

28. Третяк В. В. Програмно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки регіону: В. В. Третяк, Т. М. Гордієнко. *Регіональна економіка.* 2012. №3(65). С. 34-42.

29. Про затвердження Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 118. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.06.2025).

30. Про затвердження Порядку використання у 2025 році коштів державного фонду регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2025 № 971. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-derzhavnoho-fondu-rehionalnoho-rozvytku-i-971 (дата звернення: 15.06.2025).

31. Канєва Т.В. Бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід.* № 7. 2019, С. 45-51.

32. Податковий кодекс України. URL : https://tax.gov.ua/nk/ (дата звернення: 12.08.2025).

33. Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2021 рік: розпор. голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 07.06.2024 № 376. URL: https://www.zoda.gov.ua/article/85/rozporyadzhennya-golovi-oblderzhadministratsiji.html?date=2024-06-07 (дата звернення: 20.07.2025).

34. Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2022 рік: розпор. голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 07.06.2024 № 377. URL: https://www.zoda.gov.ua/article/85/rozporyadzhennya-golovi-oblderzhadministratsiji.html?date=2024-06-07 (дата звернення: 20.07.2025).

35. Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2023 рік: розпор. голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 07.06.2024 № 378. URL: https://www.zoda.gov.ua/article/85/rozporyadzhennya-golovi-oblderzhadministratsiji.html?date=2024-06-07 (дата звернення: 20.07.2025).

36. Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2024 рік: розпор. голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 21.04.2025 № 455. URL: https://www.zoda.gov.ua/news/74151/ (дата звернення: 20.07.2025).

37. Зміни у фінансуванні закладів охорони здоров’я на тимчасово окупованих територіях та в зонах бойових дій: Постанова КМУ та лист Всеукраїнської Асоціації ОТГ: URL: https://hromady.org/zmini-u-finansuvanni-zakladiv-oxoroni-zdorovya (дата звернення: 25.07.2025).

38. Гапон В.В., Шараєвська М.І., Дерепа Т.С. Аналіз розподілу державних цільових субвенцій у сфері освіти на 2023 рік. *Фінансово-економічні аспекти освіти. Освітня аналітика України*. № 4. 2023, с. 19-39.

39. Відновлення України: Фінансові ресурси і інструменти відбудови та розвитку територіальних громад. 2023. 111 с. URL: Дослідження для Bankwatch_фінальна версія.pdf (дата звернення: 20.07.2025).

40. Про прийняття Верховною Радою Закону щодо створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/229375.html (дата звернення: 20.07.2025).

41. Порядок використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://decentralization.ua/news/16103 (дата звернення: 20.08.2025).

42. Зміна порядку використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://www.decentralization.ua/news/16446?page=15 (дата звернення: 21.07.2025).

43. Про внесення змін до Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії: Постанова Каб. Міністрів України від 21.02.2025 № 180. *Офіційний вісник України.* 2025. №24. Ст.1534.

44. Ухвала урядом постанови про використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://mindev.gov.ua/news/36581-uriad-uxvaliv-postanovu-pro-vikoristannia-kostiv-fondu-likvidaciyi-naslidkiv-zbroinoyi-agresiyi (дата звернення: 22.07.2025).

45. Звіт про результати аудиту відповідності процесу розподілу коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії: затв. рішенням Рахункової палати 03.07.2024 № 32–3. URL: http://www.rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/32-3_2024/Zvit_32-3_2024.pdf (дата звернення: 25.07.2025).

46. Про рік роботи Фонду ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://ti-ukraine.org/research/rik-roboty-fondu-likvidatsiyi-naslidkiv-zbrojnoyi-agresiyi/ (дата звернення: 25.07.2025).

47. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії: затв. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2024 р. № 437-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vydilennia-koshtiv-z-fondu-likvidatsii-naslidkiv-

zbroinoi-ahresii-i170524-437?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 25.07.2025).

48. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії: затв. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2024 р. № 247. Дата оновлення: 24.12.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/247-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.07.2025).

49. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2025 р. №770. Дата оновлення: 05.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.07.2025).

50. Про Держаний бюджет на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. Дата оновлення: 06.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text (дата звернення: 26.07.2025).

51. Видатки Фонду ліквідації наслідків збройної агресії у 2023 році. URL: https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/25/01/27/2025-01m_Fund_liquidation2023%20(3).pdf (дата звернення: 26.07.2025).

52. Про Держаний бюджет на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text (дата звернення: 26.07.2025).

53. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2024 р. №79. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2024-%D0%BF#n2 (дата звернення: 26.08.2025).

54. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії: URL: https://fiscalcenter.org/liquidationfund/ (дата звернення: 26.07.2025).

55. Івашко О.А. Публічне інвестування в регіонах і громадах: Концептуальні засади, механізми залучення та особливості використання. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* Випуск 39/2023. С. 714-722.

56. Ingo Walter (ed.), The Infrastructure Finance Challenge. Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2016. URL: http://dx.doi.org/10.11647/OBP.0106 (Last accessed: 12.08.2025).

57. IMF Working Paper Research Department and Strategy, Policy, and Review Department Public Investment as an Engine of Growth Prepared by Andrew M. Warne. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14148.pdf (Last accessed: 12.08.2025).

58. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : http://ukrstat.gov.ua (дата звернення: 05.09.2025).

59. Звіт про підсумки діяльності обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації у 2022 році . URL: https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/SPODA/aparat/230315-zvit-oda-2022.pdf (дата звернення: 05.09.2025).

60. Український портал про фінанси і інвестиції. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/ (дата звернення: 05.09.2025).

61. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 р. №774

62. Пухир С.Т. Фінансові механізми реалізації державної регіональної політики в Україні: дис. доктора екон. наук: 08.00.05 / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», Львів, 2020. 456с.

63. Методичні рекомендації щодо організації середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні: затв. наказом М-ва фінансів України від 23.05.2025 №271.

64. Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026-2028 роки: затв. Розп. Кабінету Міністрів України від 02.07.2025 р. № 671-р.

65. Програми співробітництва Interreg, доступні українським громодянам: URL: https://u-lead.org.ua/news/569 (дата звернення: 10.09.2025).

66. Міжнародне партнерство територіальних громад України: URL: https://decentralization.ua/news/19521 (дата звернення: 10.09.2025).

67. Міжнародне партнерство громад: можливості, виклики та нагальні потреби. URL: https://uacrisis.org/uk/982398747 (дата звернення: 10.09.2025).

68. Про міжнародне територіальне співробітництво України : Закон України від 24.04.2024 року № 3668-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text (дата звернення: 12.09.2025).

69. Публічні інвестиції: покрокова інструкція нової системи для всіх рівнів влади. URL: https://www.decentralization.ua/news/19617?page=838 (дата звернення: 12.09.2025).

70. Dream Аналітика: URL: https://bi.dream.gov.ua/#/spp (дата звернення: 15.09.2025).

71. Єдиний проектний портфель публічних інвестицій: URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 (дата звернення: 15.09.2025).

72. Деякі питання розподілу публічних інвестицій: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2025 р. № 232. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.09.2025).

73. Про затвердження Середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026-2028 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.07.2025 р. №671-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-serednostrokovoho-planu-prioryta-20262028-roky-i-67 (дата звернення: 15.09.2025).

74. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 (дата звернення: 15.09.2025).

75. Interreg NEXT PL-UA 2021-2027: Home. URL: https://pl-ua.eu/en/programme/ (Last accessed: 14.09.2025).

76. The Interreg VI-A NEXT Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Programme. URL: https://next.huskroua-cbc.eu/programme/description/ (Last accessed: 14.09.2025).

77. Introduction of the HUSKROUA INTERREG NEXT Programme 2021-2027. URL: https://next.huskroua-cbc.eu/programme/public-consultations/ (Last accessed: 14.09.2025).

Додаток А

Таблиця А.1 – Динаміка офіційних трансфертів з державного бюджету до обласного бюджету у 2021-2024 роках

Назва надходжень	2021 рік, млн грн	2022 рік, млн грн	Приріст 2022 року до 2021 року, %	2023 рік, млн грн	Приріст 2023 року до 2022 року, %	2024 рік, млн грн	Приріст 2024 року до 2023 року, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Офіційні трансферти	3131,987	2 485,113	79%	2 678,288	108%	2 893,778	108%
Базова дотація	-	-		-		167,363	100%
Додаткова дотація на здійснення видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	237,356	118,602	50%	127,950	108%	120,692	94%
Додаткова дотація на проведення розрахунків протягом опалювального періоду за комунальні послуги та енергоносії	33,392	57,237	171%	-	0%	-	-
Додаткова дотація на надання компенсації закладам, що перебувають в управлінні обласних та районних рад	-	20,375	100%	16,455	81%	11,363	69%
Додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територій, які зазнали негативного впливу через збройну агресію	-	-		163,983	100%	530,512	324%
Субвенція на забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану	-	181,916	100%	-	0%	-	-
Субвенція на виплату грошової компенсації для отримання жилі приміщення для ВПО, які захищали незалежність України	6,232	-	0%	62,257	0%	82,004	132%
Субвенція на придбання шкільних автобусів	6,234	-		8,448		78,905	100%

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Субвенція на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту	-	-		34,865	100%	336,676	966%
Субвенція на облаштування безпечних умов у закладах охорони здоров'я	-	-		-		9,479	100%
Субвенція на виконання окремих заходів з реалізації соціального проєкту «Активні парки - локації здорової України»				0,883	100%	0,457	52%
Субвенція на реалізацію проєктів в рамках Надзвичайної кредитної програми для віднолення України	120,315	15,924	13%	-	0%	-	-
Субвенція на реалізацію інфраструктурних проєктів та розвиток об'єктів соціально-культурної сфери	194,918	-	0%	-		-	-
Субвенція на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів»	1,4	-	0%	-		-	-
Субвенція на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров`я	224,224	129,104	58%	102,735	80%	73,753	72%
Субвенція на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти	-	-		-		1,152	100%
Субвенція на закупівлю опорними закладами охорони здоров'я послуг щодо проєктування та встановлення кисневих станцій	7,653	-	0%	-		-	-

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Субвенція на створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти	5,007	-	0%	-		12,375	100%
Освітня субвенція	620,083	524,754	85%	533,726	102%	658,602	123%
Субвенція на реалізацію проєктів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії	-	-		463,069	100%	625,788	135%
Субвенція на проєктування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів	-	-		469,181	100%	-	0%
Субвенція на забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб	-	-		-		2,519	100%
Субвенція на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України	-	67,836	100%	-	0%	-	-
Субвенція на проєктні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання	47,967	-	0%	-		33,564	100%
Субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій	93,607	-	0%	-		-	-
Субвенція на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад	3,006	-	0%	-		-	-
Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами	32,315	28,536	88%	15,697	55%	-	0%

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Субвенція на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статті	-	-	0%	8,206	100%	-	0%
Субвенція на заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респі-раторною хворобою COVID-19	29,369	-	0%	-		-	-
Субвенція на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей ветеранів	6,237	-	0%	15,601	100%	37,859	243%
Субвенція на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей учасників бойових дій	1,132	-	0%	5,191	100%	12,812	247%
Субвенція на погашення заборгованості з різниці в тарифах	369,171	344,822	0%	-		-	-
Субвенція на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів	0,558	-	0%	-		-	-
Субвенція на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»	47,478	-	0%	-		13,528	100%
Субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг	1044,333	996,007	95%	650,041	65%	-	0%
Субвенція з державного бюджету на забезпечення безпечного освітнього середовища	-	-		-		84,375	100%

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Радецька Ірина Олексіївна студентка 2 курсу, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітня програма «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти radetskaya2@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Фінансування регіонального та місцевого розвитку з державного бюджету на прикладі Запорізької області» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ _____ І.О. Радецька
(дата) (підпис) (ініціали, прізвище)